

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

- МАСТЕР РАД -

**ЗЕЛЕНА ЕКОНОМИЈА КАО ОКОСНИЦА
ОДРИЖИВОГ РАЗВОЈА ПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ**

Ментор:
проф. др Биљана Јовановић Гавриловић

Кандидат:
Јован Ралевић (20/2428)

Београд, новембар 2023.

Изјава о академској честитости

Студент/киња: Јован Ралевић

Број индекса: 2428/20

Аутор/ка мастер рада под називом:

Зелена економија као окосница одрживог развоја привреде Србије

Потписивањем изјављујем:

- да је рад искључиво резултат мог сопственог истраживачког рада;
- да сам рад и мишљења других аутора које сам користио/ла у овом раду назначио/ла или цитирао/ла у складу са Упутством;
- да су сви радови и мишљења других аутора наведени у списку литературе/референци који су саставни део овог рада и писани у складу са Упутством; о да сам добио/ла све дозволе за коришћење ауторског дела који се у потпуности/целости уносе у предати рад и да сам то јасно навео/ла;
- да сам свестан/на да је плагијат коришћење туђих радова у било ком облику (као цитата, парафраза, слика, табела, дијаграма, дизајна, планова, фотографија, филма, музике, формула, веб сајтова, компјутерских програма и сл.) без навођења аутора или представљање туђих ауторских дела као мојих, кажњиво по закону (Закон о ауторском и сродним правима, Службени гласник Републике Србије, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012), као и других закона и одговарајућих аката Универзитета у Београду;
- да сам да сам свестан/на да плагијат укључује и представљање, употребу и дистрибуирање рада предавача или других студената као сопствених;
- да сам свестан/на последица које код доказаног плагијата могу проузроковати на предати мастер рад и мој статус;
- да је електронска верзија мастер рада идентична штампаном примерку и пристајем на његово објављивање под условима прописаним актима Универзитета.

Београд, 04.12.2023

Потпис

Изјава о коришћењу

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива мастер економисте, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду – Економског факултета.

Овлашћујем библиотеку Универзитета у Београду – Економског факултета да у свој дигитални репозиторијум унесе мој завршни (мастер) рад под насловом:

Зелена економија као окосница одрживог развоја привреде Србије

који је моје ауторско дело.

Завршни (мастер) рад са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Мој завршни (мастер) рад, похрањен у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду – Економског факултета и доступан у отвореном приступу, могу да користе сви који поштују одредбе садржане у СС ВУ лиценци Креативне заједнице (*Creative Commons*), а којом је дозвољено умножавање, дистрибуција и јавно саопштавање дела, и прераде, уз адекватно навођење имена аутора, чак и у комерцијалне сврхе.

У Београду, 04.12.2024

Потпис аутора

Сажетак :

У раду се истражује зелена економију и њен значај за постизање одрживог развоја, с фокусом на ситуацију у Србији и њен однос према Европској унији. Рад се бави дефиницијом зелене економије, анализом потребе за њом у Србији, идентификацијом потенцијала и ограничења у њеном развоју. Такођер, истражује имплементацију зелене економије у ЕУ и њен утицај на Србију. На крају, рад се бави будућим трендовима зелене економије у Србији и утицајем пандемије на њен развој.

Кључне речи: зелена економија, имплементација, трендови

Abstract:

The paper examines the green economy and its importance for achieving sustainable development, with a focus on the situation in Serbia and its relationship with the European Union. The paper deals with the definition of the green economy, the analysis of the need for it in Serbia, the identification of the potential and limitations in its development. It also investigates the implementation of the green economy in the EU and its impact on Serbia. Finally, the paper deals with the future trends of the green economy in Serbia and the impact of pandemic on its development.

Keywords: green economy, implementation, trends

САДРЖАЈ

УВОД	6
1. Општа разматрања о зеленој економији	8
1.1. Појам зелене економије	8
1.2. Улога зелене економије у остваривању одрживог развоја	24
1.3. Циљеви и правци развоја зелене економије	30
2. Могућности и ограничења зелене економије у Србији у контексту остваривања одрживог развоја наше привреде.....	32
2.1. Потреба за зеленом економијом у Србији	32
2.2. Потенцијали зелене економије у Србији	35
2.3. Ограничења за зелену економију у Србији	37
2.4. Србија и Агенда 2030.....	38
3. Позиција зелене економије у Србији у односу на Европску унију.....	44
3.1. Имплементација зелене економије у земљама Европске уније	46
3.2. Имплементација зелене економије у Србији на релацији Србија - Европска унија	49
4. Будући трендови зелене економије у Србији	50
4.1. Стратегије Европске уније у области животне средине у југоисточној Европи	52
4.2. Трансформација јавне политике у циљу јачања зелене економије у Србији ...	53
4.3. Утицај пандемије на развој зелене економије у нашој земљи	54
Закључак	55
Литература :	59
Прилог	63
Садржај слика	63

УВОД

Предузећа се данас суочавају са захтевним тржиштем, где су људи све више заинтересовани за друштвене проблеме, међу којима је животна средина на првом месту. Држава, купци услуга, невладине организације, осигуравајућа друштва и инвеститори – свако из свог угла захтевају да се компанија односи према животној средини на еколошки прихватљив начин. Пословни партнери у својим програмима све више захтевају да компанија покаже и бригу о животној средини. Законски захтеви, који произилазе из широко распрострањене друштвене свести, постају све строжи и за очекивати је даље поштравање. Дакле, такозвани глобални систем квалитета све више узима маха у свету, што у основи значи да је брига о животној средини укључена и у процес обезбеђења квалитета компаније, здравље и безбедност запослених. Сваки запослени мора бити укључен у процес осигурања квалитета у компанији, како руководећи кадар тако и радници на нижим нивоима и др.

Од индустријске револуције, технологија и индустрија су се брзо развијале. То је помогло да се подигне животни стандард и, сходно томе, повећа број људи на Земљи. Појавиле су се и жеље и потребе које тренутно превазилазе капацитет наше планете. Сви схватамо да оваква операција неће дуго трајати и да се ту нешто мора предузети. Треба изабрати одрживи пут као што је одрживи развој. Концепт који поставља основу за такав развој је зелена економија.

Зелена економија, као економски модел, тежи стварању равнотеже између економске добробити, социјалне правичности и заштите животне средине. Она подстиче иновације, развој обновљивих извора енергије, смањење отпада и боље управљање ресурсима. Ово може допринети економском расту, стварању нових радних места и унапређењу квалитета живота грађана. Кључно је размотрити све аспекте одрживости и постићи равнотежу између економске, еколошке и социјалне димензије развоја како би се постигли циљеви одрживог развоја.

Зелена економија захтева сагледавање данашњег пословања у различитим областима, које укључују и области одрживог развоја. Очекивања за увођење овог концепта су све већа и неки потенцијали су већ видљиви. Међутим, свесни смо да глобално не постоји иста свест о значају концепта, који се пречесто користи и представља само као синоним за рециклажу и индустријску екологију.

Процес придруживања Европској унији додатно наглашава важност зелене економије и одрживог развоја као приоритетних области за Србију. Приступање ЕУ обавезује земљу на усклађивање са европским стандардима, укључујући оне који се односе на заштиту животне средине и одрживи развој.

Циљ мастер рада је истраживање зелене економије и значај ау контексту одрживог развоја, са посебним освртом на Србију. У раду је извшена анализа тренутног стања у Србији у вези са зеленом економијом, укључујући постојеће политике, мере и иницијативе. Идентификовани су кораци који су потребни да би се зелена економија боље интегрисала у национални економски систем.

Анализа зелене економије у Србији и њеног утицаја на одрживи развој пружа дубљи увид у комплексне односе између друштва, привреде и заштите животне средине. Одрживи развој подразумева равнотежу између економског просперитета, социјалне инклузије и заштите животне средине, а зелена економија игра кључну улогу у постизању тог циља. Кроз интегрисање социјалних, еколошких и економских аспеката, зелена економија тежи стварању одрживог развоја у Србији. То може укључивати промоцију одрживих пословних модела, инвестиције у обновљиве изворе енергије, смањење емисије штетних гасова, стварање зелених радних места и побољшање квалитета живота грађана. Рад ће допринети бољем разумевању сложених веза између економске добробити и заштите животне средине у контексту зелене економије у Србији. Такође ће пружити смернице за то како се ови концепти могу даље развијати како би се постигао одржив развој и унапредио квалитет живота. Важно је да се размотре сви аспекти одрживости како би се постигла равнотежа између економске, еколошке и социјалне димензије развоја.

1. Општа разматрања о зеленој економији

Управљање животном средином свим компанијама даје одговарајуће алате и смернице како би га предузећа могла успешно применити у свом пословању и правилно и ефикасно применити. Први корак у томе је свест самог менаџмента компаније да је неопходно променити однос према животној средини и на тај начин почети да се еколошки проблеми сагледавају глобалније и дугорочно. Стога, када се менаџмент предузећа одлучи за промене, потребно је изабрати и запослити одговарајућег еколошког менаџера или неког другог стручњака из ове области. Ово мора успешно анализирати све процесе који се одвијају у компанији и на тај начин их мењати у складу са тим. Међутим, ако жели да то успешно постигне, мора да сарађује са свим одељењима у компаније, јер такве одлуке утичу на све. Дакле, заштиту животне средине не треба посебно третирати, већ се она огледа кроз све процесе који се одвијају у предузећу. Истовремено, често можемо наићи на трећа, јер различити запослени имају различите тачке гледишта, а ипак гледају и на страну трошкова. Стога је посебно важно истаћи позитивне особине доброг управљања животном средином. Ове предности се отприлике манифестују кроз ниже трошкове (како у производњи тако и у самом пословању), добру репутацију, добар однос са клијентима, пословним партнерима и државним институцијама, конкурентске предности, оријентацију на дугорочне односе, веће задовољство запослених. За обављање неопходних послова за већу еколошку ефикасност неопходна је едукација и обука свих запослених у компанији. Добар еколошки однос компанија даје запосленима осећај да раде нешто корисно и да не раде само да би остварили профит

1.1. Појам зелене економије

Зелена економија се ослања се на развој кружних система и смањење отпада и потрошње ресурса. Ово доводи до веће поновне употребе материјала и промовише већи биодиверзитет. Зелена економија може и треба да донесе економске и социјалне користи, подстичући већи просперитет, локални развој, иновације и конкурентност, као и стварање праведнијег и инклузивнијег друштва.

Зелена економија има за циљ смањење емисија гасова који доприносе глобалном загревању и климатским променама. Она се бави трансформацијом индустрија и

економских активности како би постали одрживији и мање штетни по животну средину. Ова трансформација се односи на различите секторе економије, укључујући производњу, енергетику, транспорт, пољопривреду и многе друге. Циљ је смањити негативан утицај људске активности на животну средину и промовисати одрживе праксе у свим аспектима друштва.

Зелена економија може пружити значајне користи и за најмање развијене земље, посебно оне које се ослањају на природне ресурсе као кључни извор прихода. Зелена економија промовише одрживу употребу ресурса, смањење емисија, и стварање радних мјеста у секторима као што су обновљива енергија, еколошки одржива пољопривреда и друге области које подржавају заштиту животне средине. Међутим, као што сте напоменули, постоји недостатак емпиријских истраживања о томе како се агенда зеленог развоја преводи у политике управљања природним ресурсима, посебно у најмање развијеним земљама. Ово је важан аспект, јер се ефикасно управљање природним ресурсима често суочава с изазовима попут неодговарајуће инфраструктуре, недостатка капацитета и ограничених ресурса за спровођење таквих политика. Како би се искористиле предности зелене економије у најмање развијеним земљама, потребно је више истраживања, подршка међународне заједнице и прилагођавање политика како би се осигурало да се одржива употреба ресурса и заштита животне средине промовишу на ефикасан и одржив начин у тим земљама.

Зелена економија је одговор на савремене изазове у вези са заштитом животне средине и одрживим развојем. Она се заснива на ефикаснијим и одговорним обрасцима производње и потрошње који смањују негативан утицај на природу и ресурсе. Кроз примену зелене економије, компаније и друштва могу значајно смањити загађење, уштедети ресурсе, и развити одрживе бизнис моделе.

Зелена економија, фокусирана на одрживост и заштиту животне средине, може пружити значајне користи у смислу раста запошљавања и прихода. Ово се постиже путем јавних и приватних инвестиција у економске активности које промовишу одрживост и смањење негативног утицаја на околину.

Инвестиције у обновљиве изворе енергије играју кључну улогу у развоју зелене економије и стварању нових радних места. Обновљива енергија захтева инфраструктуру за дистрибуцију и одржавање. Ово укључује раднике у секторима као што су електродистрибуција и одржавање постројења. Поред тога, улагања у обновљиве изворе енергије често имају позитиван утицај на локалне заједнице.

Ревитализација подручја са ветроелектранама или соларним фармама може створити радна мјеста у руралним или мање развијеним подручјима. Прелазак на обновљиве изворе енергије доприноси смањењу емисије гасова стаклене баште, али истовремено подстиче привредни раст и отварање нових радних места, што је кључна карактеристика зелене економије.

Производне компаније својим активностима негативно утичу на животну средину. Својим радом изазивају загађење на различите начине: загађивање ваздуха, воде, земљишта. Они негативно утичу на све што постоји у природи. Како су велики и директни загађивачи, овим компанијама се посвећује посебна пажња. У различитим земљама, они су подложни различитим степенем строгих прописа о заштити животне средине, који покривају акцију, и којима се посвећује све више пажње. Расте свест да зависимо од природе и да она мора да се чува. Такође, све више се осећају последице индустријског загађења. Појединачни примери предузећа са добром еколошком праксомпоказују да чак и компаније које јако загађују животну средину могу бити еколошки свесне и томе посветити велику пажњу.

Неопходно је да земље и привреде широм света дају приоритет обнови животне средине. Успешна реализација овог циља захтева подршку динамичке моћи конкурентних тржишних економија. Ова иницијатива ће бити од користи за животну средину ако се еколошка економија исплати и економски. Зелени производи и услуге морају се развијати како би се постигле максималне економске користи. У томе важну улогу имају велике компаније, а не треба заборавити ни мала и средња предузећа која често доносе иновативне импулсе и реализују пилот пројекте у области заштите животне средине и еколошког управљања. Компаније морају бити у стању да идентификују и управљају еколошким ризицима. Истовремено, морају бити у стању да искористе могућности које им то пружа (бољи кредитни рејтинг и репутација, рангирана тржишна позиција, повољнији пословни резултати, већи кредибилитет).

Имплементација зелене економије такође може допринети отварању нових радних места и стварању иновативних решења. Она омогућава компанијама да инвестирају у чисте технологије и одговорне праксе, што често води креативности и иновацијама у производњи и услугама.

За сва предузећа, укључујући и мала и средња, еколошка оријентација представља обиље пословних могућности. Чак и добро име може значајно ојачати њихову конкурентску способност и помоћи им да успоставе стратешко партнерство. Уз

иновативне промене производа, услуга или било које фазе пословног процеса, они могу пословати профитабилно или побољшати профитабилност.

Начини на које компаније развијају своје одговоре на проблеме животне средине су различити. Имају на располагању разне алате за пословање које је еколошки прихватљиво. Неке компаније почињу дефинисањем своје политике заштите животне средине, неке извештавањем о управљању животном средином, друге проценом управљања животном средином или добијањем међународног стандарда. Увођење нових еколошких стратегија и техничких мера у предузеће је обично компликован и спор процес који не доноси увек жељене резултате. Разлог за то је пре свега недостатак визије и циљно оријентисаног акционог или радног плана који би визију трансформисао у жељене резултате.

У Европи, и другим регионима широм света, постоји растући интерес за развој зелене економије како би се постигли циљеви одрживог развоја и смањила еколошка негативна последица. Такође, Европа види зелену економију као начин да се подстакне економски раст и конкурентност у буџетски прихватљивим системима. Може се поједноставити да је зелена економија одговор на неколико различитих криза са којима се свет суочава последњих година: климатске, социјалне и економске, јер обећава раст, а истовремено брине о заштити екосистема и смањењу сиромаштва. Прелазак на зеленију економију и нови одрживи модел захтеваће широк политички приступ. Приступ ће морати да буде посебно прилагођен свакој земљи и сектору како би се пружиле могућности за пристојан рад и социјално укључивање.

Због неједнакости коју изазива све већи број становника, који има све веће потребе и све већу потрошњу, а са друге стране, животна средина која се не може брзо обновити, стручњаци сматрају да смо у неповратној ситуацији и да је сада право време за акцију. Разумевање нових приступа решавању еколошких и економских проблема захтева размишљање о томе како човечанство гледа на природно окружење и економију. Континуирани економски развој био је покретачка снага напретка друштва, али то више није прихватљиво пред таквом деградацијом животне средине. Дакле, данас знамо да је развој могућ и без катастрофалних последица по природу; и не само могуће, већ и неопходно. Свест је темељ од којег полазимо, а да бисмо предузели акцију за боље сутра, неопходно је да компаније буду одговорне за животну средину и, на крају, али не и најмање важно, да се земље, заједнице, континенти и цео

свет залажу за боља будућност за све заинтересоване стране, која се може успоставити одрживим развојем.

Стратешко планирање животне средине даје управљачку подршку и одређене смернице у реализацији пројекта имплементације система управљања животном средином. Као резултат, представља део целокупног процеса планирања који ће се спроводити у компанији. Менаџмент има неколико функција у припреми стратешког планирања у компанији

Последњих деценија појавила се идеја о развоју где бисмо избегли опасност да се фокусирамо на материјални развој, који исцрпљује природне ресурсе који се не обнављају онолико брзо колико их трошимо, загађујемо животну средину, чувамо биолошку разноврсност, а компаније би и даље послују профитабилно. Овај концепт називамо одрживим развојем

У прошлости се економски раст заснивао на експлоатацији природних ресурса, са наизглед неограниченим залихама сировина. Ово је сада одговорно за данашњу кризу ресурса, опасност од недостатка природних ресурса и све веће цене. Да бисмо одржали конкурентност привреде и квалитет живота, од изузетног је значаја препознати да је потребно да пређемо на зелену економију и да променимо данашње моделе производње и обрасце потрошње у одрживе облике, као и да подржимо економске подстицаје и развој иновација које користе животној средини. Такође је неопходно побољшати управљање ресурсима и политике управљања земљиштем, водом, отпадом и енергијом.

У економској теорији знамо више од седамдесет различитих дефиниција одрживог развоја, које су у неким случајевима некомпатибилне због различитих еколошких идеологија. По први пут, овај концепт се појавио 1980. године, а 1983. године основана је Комисија УН за животну средину и развој (WCED) за решавање глобалних еколошких и развојних проблема. Најчешће коришћена и најзвучнија дефиниција је дефиниција из извештаја Брундтланд, премијерке Гро Харлем Брундтланд, која је тада била на челу комисије, од 1987. године и која се зове „Наша заједничка будућност“. Она каже да одрживи развој задовољава потребе садашње људске лозе без угрожавања могућности будуће генерације да задовоље своје потребе (Barrow, 2006)

Многе друге дефиниције су изведене из ове. Око ове дефиниције појавиле су се многе дилеме. Редклифт (1992) истиче да Брундтландов извештај не прецизира шта се подразумева под појмом „потребе садашњих генерација.“ Угрубо, можемо рећи да не

постоји особа која се не слаже са концептом одрживог развоја, али неки критичари, као што је Бекерман, кажу да је то концепт који су папагаји еколози, те да је концепт изузетно прецењен. Изненађујући број еколога не воли ову идеју јер изгледа да подржава само економски раст. Одрживи развој није компатибилан са западном етиком, где се природа не третира као објекат етике, па је развој требало допунити еколошким и етичким принципима, где се сада може говорити о вредностима одрживости, као што су безбедност, равнотежа између економије и екологије, поштовање свих живих бића и, с тим у вези, неопходно очување биотичке разноврсности. Заговорници оваквог суприродног развоја сматрају да ће он довести до постављених циљева квалитетног живота свих људи у складу са природом (Norwood et.al. 2005).

Одрживост захтева комплексан приступ у решавању највећих глобалних проблема укључујући климатске промене, смањење бедности и неједнакости, заштиту природних ресурса и унапређење квалитета живота.

Бартелмус (1994, стр. 71) каже да је због различитих недостатака потребно концептом одрживог развоја покривати ширу област аспеката квалитета живота. UNDP је ову компоненту уврстио у своју дефиницију која каже да је одрживи развој процес повећања људских могућности, што значи да људи имају више могућности за боље образовање, здравље, приходе и запошљавање.

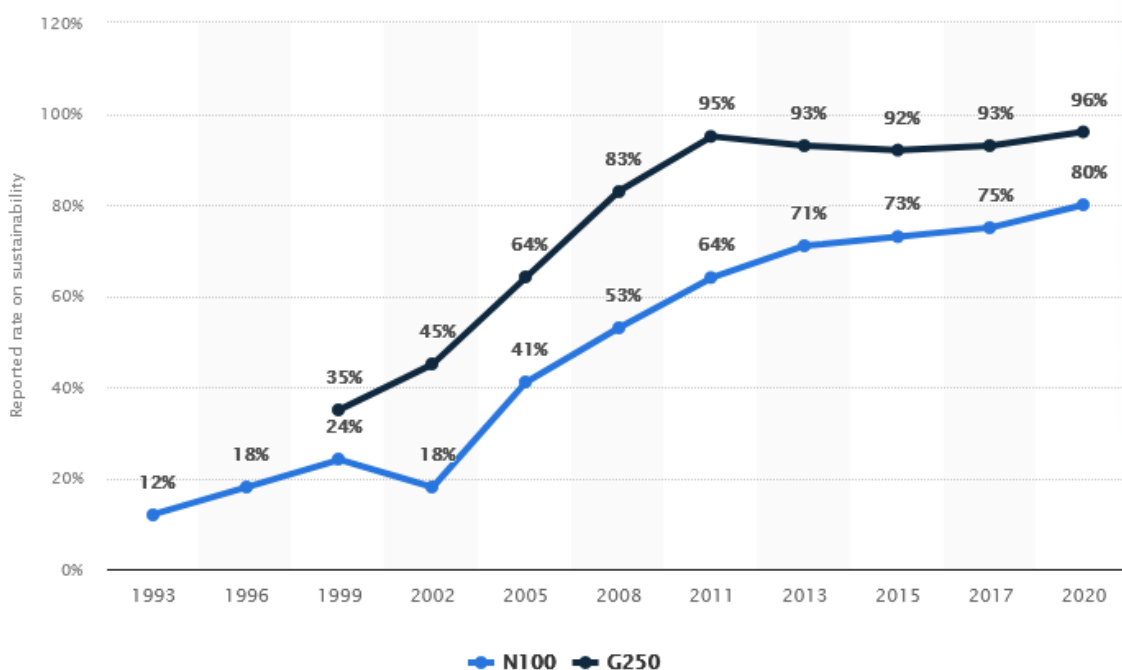
Како бисмо постигли одрживост, неопходно је укључити све сегменте друштва, укључујући владе, привреду, академску заједницу и грађане. Иновације и технологије играју важну улогу у развоју одрживих решења, док образовање и свест о одрживости помажу у обликовању одговорног понашања и одлука.

Иако се одрживи развој може разумети на различите и контрадикторне начине, концепт је и даље релевантан. Међутим, како се принципи одрживог развоја могу успешно имплементирати у пракси остаје питање и у том погледу влада неизвесност. Да бисмо успешно спроводили стратегију одрживог развоја, прво морамо бити еколошки свесни.

Еколошка свест, која се понекад назива и еколошка свест, је концепт који дефинише широку и сложену мрежу етике, образовања, психологије, естетике итд. Најшири појам еколошке свести је осећање потребе за хуманошћу и самим тим промишљеним, толерантним и разумним односом према целокупној средини која окружује појединца. Ово се односи на третман других људи, животиња, биљака и све неживе природе. Да

би се постигли циљеви модерних идеологија које не искључују природу, прва и најважнија фаза је кључна; а то је управо буђење еколошке свести код људи. Човек мора да схвати и призна своју најближу везу са природом и животну зависност од ње, од свега што из ње потиче. Ово укључује и свест о опасностима или претње до које су људи доведени неодговорним односом према природи, тј. због оптерећивања животне средине, пљачке земаљских богатстава, рушења природне равнотеже, уништавања живота и уопште лошег управљања.

Наравно, границе између различитих оријентација савремене еколошке свести су замагљене, такве оријентације у свом чистом облику не могу се наћи у стварности. Ово морамо разумети више од истицања важних полазишта индивидуалних оријентација

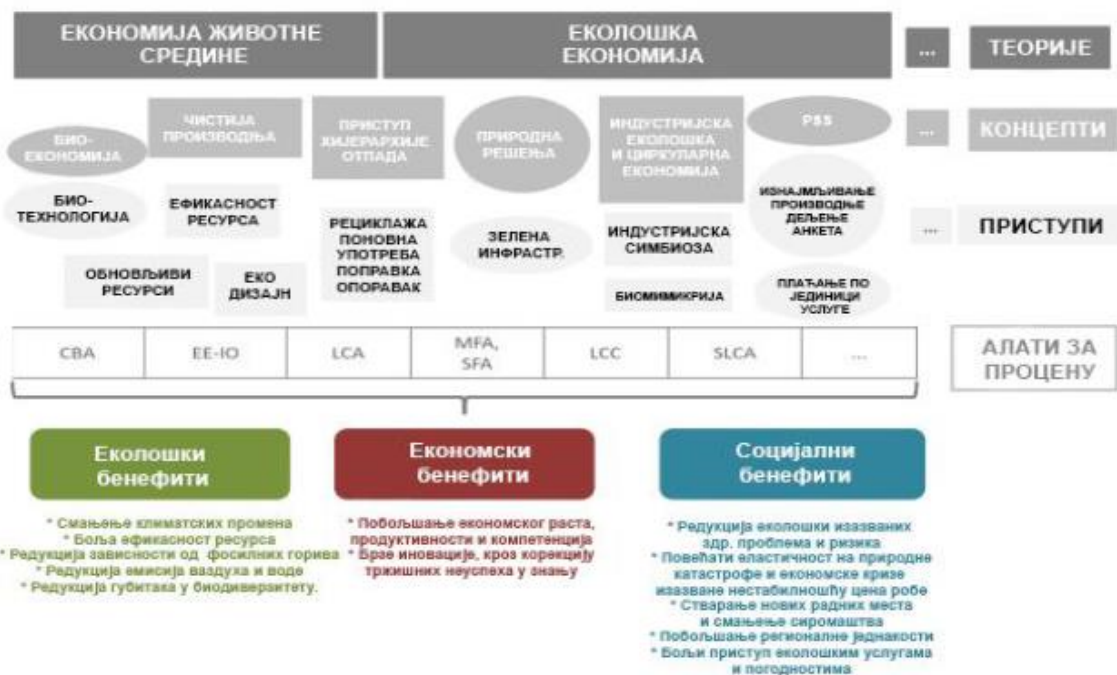
Слика 1: Стопа раста глобалног извештавања о одрживости 1993-2020(Jaganmohan,2022)

Скоро 80 процената Н100 компанија широм света извештавало је о одрживости од 2020. За поређење, скоро 90 процената највећих светских компанија по приходу, како је дефинисано на Фортуне 500 ранг листи за 2019. годину, пријавило је одрживост те године. Очекује се повећање стопе глобалног извештавања о одрживости од Н100 компанија у наредним годинама. (Jaganmohan,2022)

Владе су увеле различите финансијске инструменте који помажу у дугорочним улагањима у одрживе економске активности и пројекте, подржавајући прелазак на

нискоугљеничну економију. Једна врста инструмента су зелене обвезнице које финансирају климатске и еколошке пројекте. У данашњем свету конкуренције, компаније се препуштају иницијативама корпоративне друштвене одговорности (ЦСР) како би изградиле позитиван имиџ за инвеститоре и купце, иако већина потрошача верује да корпорације не чине довољно у вези са већином друштвених питања. Стратегија одрживости интегрише политике и праксе за стварање профита, узимајући у обзир радно место и његове локације и покушавајући да буде еколошки прихватљив дуж целог ланца вредности. Многи трговци на мало и брендови преиспитују дизајн амбалаже и материјале и системе испоруке како би били одрживији. Одрживост размишљања такође укључује социјална питања као што су родна равноправност, срећа на радном месту или преузимање одговорности за заједнице на које утичу активности компаније. Усред све већег притиска инвеститора, компаније све више прихватају редовно извештавање о одрживости. (Jaganmohan,2022)

Да би се остварио прелазак на зелену економију, потребно је променити данашње моделе производње и обрасце потрошње у одрживе форме, подржати економске подстицаје и развој иновација које користе и животној средини, унапредити управљање ресурсима и земљиштем, водом, политике управљања отпадом и енергијом. Неколико концепата је повезано са зеленом економијом (зелени раст, циркуларна економија, индустријска симбиоза, ефикасно коришћење ресурса, одрживи развој). Са широм или ужом оријентацијом, сви концепти, уз промовисање економског раста и развоја, имају отприлике три заједничка циља: ефикасно коришћење ресурса и материјала (кроз одрживу производњу и потрошњу), обезбеђивање квалитетног радног и животног окружења, укључујући заштиту природе и јачање друштвеног благостања (Chaaben et. al. 2022)

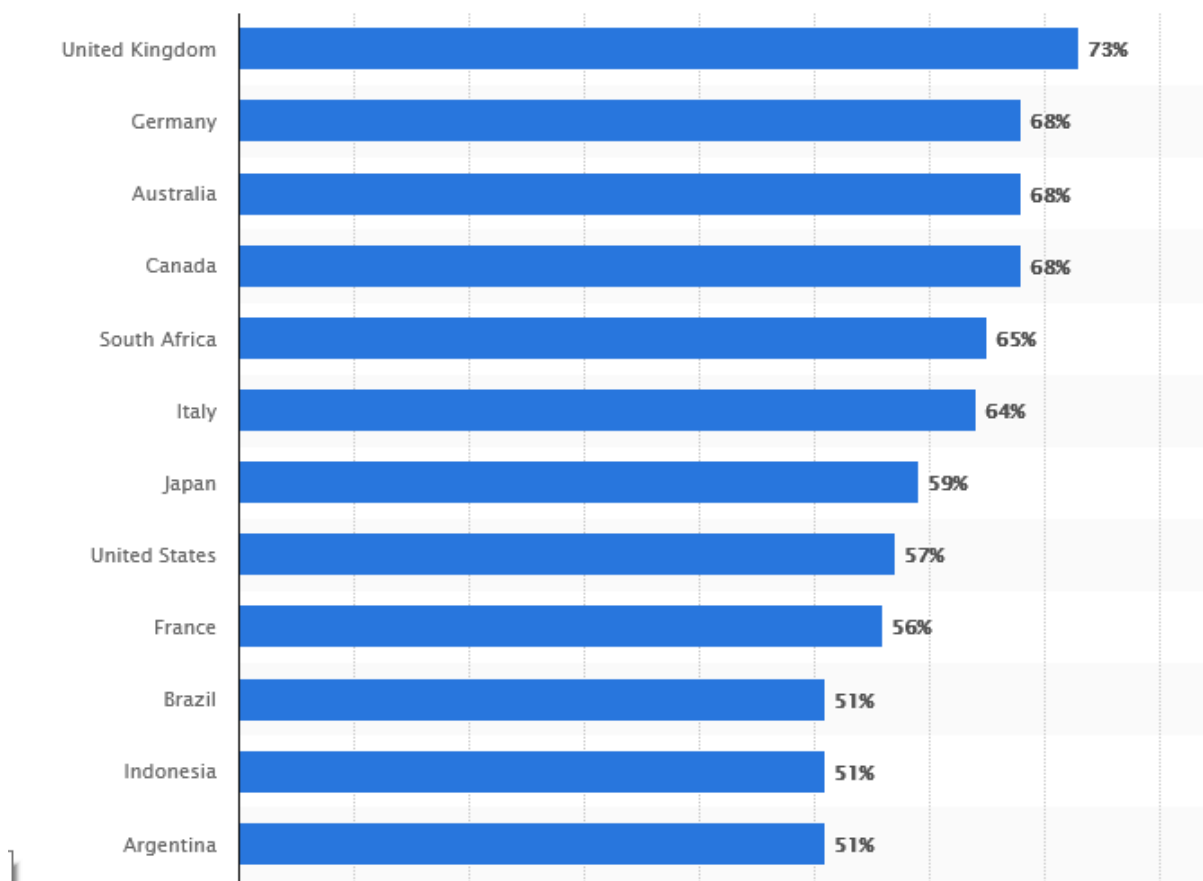

Слика 1: Концепт зелене економије (Mladenović, Arsić, 2017)

Зелена економија захтева активно учешће државе како би се постигли одрживи резултати. Снажна државна регулатива је основа зелене економије. Држава треба да постави стандарде за заштиту животне средине, емисију штетних гасова, управљање ресурсима и друге аспекте еколошке одрживости. Ови стандарди пружају оквир у ком се привреда и компаније развијају у одрживом смеру. Држава може да обезбеди различите економске подстицаје и олакшице за компаније које се баве еколошки прихватљивим индустријама. То може укључивати пореске олакшице, субвенције за истраживање и развој, као и повољне кредите за еколошке пројекте. У процесу доношења одлука о коришћењу земљишта и ресурса, важно је укључити широк спектар интересних група и грађана како би се обезбедила друштвена инклузивност. Ово помаже у спречавању неједнакости и конфликта који се могу појавити у вези са ресурсима. Зелена економија често прелази границе, па међународна сарадња игра кључну улогу. Државе могу сарађивати на глобалном нивоу како би делиле најбоље праксе, спроводиле заједничке иницијативе и решавале глобалне еколошке проблеме. Држава има кључну улогу у подизању свести грађана и компанија о зеленим праксама. Образовање и едукација су кључни за промену понашања и усвајање одрживих пракси. (EBRD, 2020)

Зелена економија је концепт који илуструје одрживо коришћење расположивих ресурса. Сировине се тренутно издвајају у већој мери из природних извора,

трансформишу и одлажу на крају свог животног циклуса. То узрокује исцрпљивање основних ресурса и нагомилавање отпадног материјала. Концепт зелене економије, међутим, захтева развој производа који се могу користити дуго времена, а на крају свог животног циклуса могу се претворити у други производ или рециклирати.

Слика 2: Подршка инвестицијама у зелену економију међу земљама Г20 у 2020
(Salas, 2023)

Већа подршка за даља инвестирања у зелена предузећа и радна места у Уједињеном Краљевству може се сматрати позитивним знаком. Ова подршка може бити покретач за развој зелене економије и одрживог развоја. Важно је истакнути да Индија имају најмању подршку за овакве инвестиције међу испитаним земљама Г20. Ове разлике могу бити објашњене различитим факторима, укључујући економске, политичке и културне аспекте. Инвестиције у зелена предузећа и радна места усмерене на одрживи развој и заштиту животне средине могу играти кључну улогу у смањењу емисија стакленачких гасова и одрживом развоју. Разумевање ставова јавности у различитим земљама може помоћи у формирању одговарајућих политика и стратегија. (Salas, 2023)

Напредак ка економији са ефикаснијом употребом ресурса такође укључује смањење потрошње енергије у свим фазама енергетског ланца, од производње до финалне потрошње. То значи да се пружа више услуга за исти унос енергије или да се исте услуге пружају са нижим уносом енергије. Снажан нагласак на енергетској ефикасности је у складу са циљевима постављеним у Оквиру за климу и енергију за 2030. и Стратегији енергетске уније. Ефикаснијим коришћењем енергије, Европљани могу да смање своје рачуне за енергију, смање зависност од увозних горива и помогну у заштити животне средине.(Еуроопан Комисион, 2021). Енергијска ефикасност омогућава компанијама и домаћинствима да смање своје трошкове за енергију. Ово има директан утицај на потрошњу, што може допринети већој расположивој потрошачкој куповној моћи и конкурентности компанија. Енергетска ефикасност доприноси смањењу емисија угљен-диоксида (CO₂) и других штетних гасова у атмосферу. Ово је од кључног значаја за борбу против климатских промена и заштиту животне средине. Одговорност према животној средини, као део друштвене одговорности, наглашава преузимање одговорности, што значи да смо неке одговорни за то како се односимо према животној средини. Под овим подразумевамо не само садашње и будуће генерације уопште, већ и одређене актере, међу којима је, поред пословних партнера, људи у окружењу и заједници, и сама природна средина. Одговорно понашање у еколошком и друштвеном смислу донело је много користи компанијама, наиме такво понашање значајно утиче на дугорочни успех компаније, односно има што мањи утицај на животну средину, враћа друштву и истовремено постизање жељеног профита.

Да би доказале своју посвећеност животној средини, компаније то морају да потврде конкретним акцијама – одрживо понашање морају укључити у своју визију, годишње циљеве и планове и увести процесе доношења еколошких одлука у свим одељењима. Интегрисана посвећеност животној средини значи да се све акције, мале и велике, вреднују према утицају који имају на животну средину. Успешно вођство зависи од културе компаније која промовише одрживост и транспарентност. Сваки запослени доприноси већој одрживости компаније, јер је појединац у таквој компанији свестан утицаја на животну средину и своје одговорности према њој, и верује у кредибилитет одрживог пословања. Еколошки одговорна компанија мора развити дугорочну одрживу визију и разумети своју улогу у друштву, што представља допринос на путу ка одрживој будућности. Такве компаније морају показати спремност да истраже своје

неодрживе праксе у прошлости и промене своје понашање у будућности. Ово би требало да се постигне промовисањем еколошких вредности кроз поновљене програме обуке и системе награђивања запослених, што би оснажило запослене да теже ка већој креативности и иновативности у еколошким иницијативама. Неопходно је заузети нове приступе приликом осмишљавања мера и њихове интерпретације, јер приступи као што су голо представљање чињеница и поплава негативних, застрашујућих информација нису делотворни, већ управо супротно: то може изазвати одбацивање, обамрлост или оклевање. Научници сматрају да треба јачати везу између решења за глобално загревање и решења других проблема (економских, стратешких, друштвених). Управо због тога је, с друге стране, важно користити када се истиче хитност решавања климатске кризе релевантан свакодневни израз, јер је за све становнике ове планете кључно да замисле праву природу климатске кризе.

Зелена економија је део одрживог развоја, тако да морају бити испуњени сви услови – економски, друштвено-социјални и еколошки. Услови животне средине се испуњавају затварањем материјалних и енергетских петљи у оквиру процеса производње по принципима индустријске екологије. Производи и производни процес морају бити пројектовани с обзиром на цео животни век производа, тако да се материјали (укључујући производе) могу што више рециклирати, а остатак трансформисати у енергију и (неопасан) одложити на депоније. Тако су и обим депонованог отпада и коришћење природних ресурса што мањи. Без обзира што концепт зелене економије не истиче финансијски профит као меру успеха, концепт зелене економије мора укључивати пословне заинтересоване стране да послују финансијски одрживо (Agarwal,2021). Конкретнији споразуми о имплементацији концепта зелене економије као неопходног глобалног политичког циља усвојени су на конференцији Уједињених нација 1992. године у Рио де Жанеиру. Међу достигнућима ове конференције је и Декларација о животној средини и развоју, под називом Агенда 21, која представља планове за постизање одрживог развоја и очувања животне средине. У њега су укључени следећи основни принципи: принцип недискриминације, принцип заједничке, али диференциране одговорности, принцип међугенерациске правде и принцип предострожности и терета доказивања. Сврха конференције била је креирање нове политике за промовисање глобалног просперитета, смањење сиромаштва, промовисање социјалне правде и заштиту животне средине. Државе су тиме обновили своју политичку посвећеност одрживом

развоју и постигле компромис у погледу креирања циљева одрживог развоја и успостављања политичког форума на високом нивоу за одрживи развој.(United Nations,2021) Документ на 49 страница позива на почетак процеса постављања циљева који ће наследити Миленијумске развојне циљеве у 2015. години и на израду стратегије за финансирање одрживог развоја. доноси одлуке о надоградњи и јачању Програма УН за животну средину (UNEP), наглашава равноправност мушкараца и жена, потврђује значај добровољног ангажовања на одрживом развоју и истиче потребу сарадње са цивилним друштвом и уважавање науке у политичким одлукама. Конференција је иницирала кораке за нови начин мерења богатства земље и одлучила да је потребно креирати индикаторе који ће употпунити мерење развоја бруто националним производом. Између осталог, документ нуди оквир за решавање одрживе потрошње и производње, подстиче предузетничке мере и критеријуме за одрживо извештавање и позива на низ мера које ће прецизније потврђује значај добровољног ангажовања на одрживом развоју и истиче потребу за сарадњом са цивилним друштвом и уважавањем науке у политичким одлукама. Конференција је иницирала кораке за нови начин мерења богатства земље и одлучила да је потребно креирати индикаторе који ће употпунити мерење развоја бруто националним производом. Између осталог, документ нуди оквир за решавање одрживе потрошње и производње, подстиче предузетничке мере и критеријуме за одрживо извештавање и позива на низ мера које ће прецизније потврђује значај добровољног ангажовања на одрживом развоју и истиче потребу за сарадњом са цивилним друштвом и уважавањем науке у политичким одлукама. Конференција је иницирала кораке за нови начин мерења богатства земље и одлучила да је потребно креирати индикаторе који ће употпунити мерење развоја бруто националним производом. Између осталог, документ нуди оквир за решавање одрживе потрошње и производње, подстиче предузетничке мере и критеријуме за одрживо извештавање и позива на низ мера које ће прецизније. (UNEP)

Циљеви преласка на зелену економију могу бити разноврсни и обухватати многе аспекте одрживог развоја. Најважнији циљева укључују:

- Конкурентност привреде: Прелазак на зелену економију може унапредити конкурентност државе или региона на светском тржишту. Производи и услуге

који су околофрефлексни и одговорни према животној средини могу имати конкурентску предност.

- Самодовољност у енергетици: Развој обновљивих извора енергије и ефикасних енергетских система може смањити зависност о домаћег и увозног источња енергије и обезбедити стабилност у снабдевању енергијом.
- Очување и управљање природним ресурсима: Зелена економија стреми се ка одрживом управљању природним ресурсима како би се они очували за будуће генерације.
- Квалитет животног и радног окружења: Прелазак на чистије производне процесе и употребу одговорних технологија може унапредити квалитет ваздуха, воде и земљишта, што има позитиван утицај на здравље и општи квалитет живота људи.
- Развој зелених послова: Зелена економија може подржати отварање нових зелених радних места у секторима као што су обновљива енергија, одржива градња, рециклинг и више.
- Локални развој и маркетинг: Зелена економија може потпомоћи развој локалних заједница и привући инвестиције у области одрживости. Такође, зелени производи и услуге могу бити успешно маркетингани како би привукли потрошаче.
- Смањење загађења: Прелазак на зелену економију такође има за циљ смањење емисија штетних загађивача и минимизацију ефеката измена климе.
- Подстицање иновација: Зелена економија може подстаћи иновације у технологији, производњи и одрживом развоју, што може имати користи за привреду и друштво.

Ови циљеви су уско повезани и међусобно подржавајући, а прелазак на зелену економију може допринети остваривању свих ових аспеката одрживог развоја.

Многе студије су показале везу између очувања животне средине и отварања нових радних места. Истраживања из претходних година показују да озелењавање привреде подстиче отварање нових радних места у областима као што су очување животне средине, управљање отпадом, квалитет воде и ваздуха. Постоји тренд повећања броја зелених послова.

Тренутне три глобалне кризе, а то су климатска, економска и друштвено-политичка, решиће се само широким друштвеним ангажовањем. Пре свега, сваки појединац мора бити еколошки свестан, а затим и сви запослени на нивоу компаније и, наравно, на нивоу заједница, држава, континента и на крају, али не и најмање важно, целокупно становништво Земље. То ће бити неопходно постепеноувођење мера и промена. Прелазак на зелену економију биће успешан само ако светски лидери, цивилно друштво и пословни лидери раде заједно, повезују се и улажу своје напоре ка заједничком циљу.

Као резултат, промене у глобалном загревању утичу и на привреду свих земаља, па стручњаци у овој области сматрају да су промене неопходне, јер је садашњи модел развоја неодржив. Стога зелена радна места могу бити потенцијално решење за решавање економских и еколошких проблема, јер својим радом доприносе смањењу утицаја предузећа на животну средину и очувању и враћању квалитета животне средине.

У Републици Србији и у свету постоје различити сектори и технологије који већ прелазе на зелену економију, али упркос томе, видљивост зелених радних места и развојних могућности је сувише мала. Некадањи радници и предузетници могу бити недовољно информисани о зеленим пословним могућностима и иницијативама, што може одвратити од улагања у ове секторе. Зелени сектори, као што су обновљива енергија и одржива градња, захтевају значајне инвестиције за развој и расширење. Недостатак инвестиција може ограничити развој зелених послова. Политички и законски оквири такође могу играти важну улогу. Некада су регулације и подршка за зелене инвестиције неодговарајући, што може одвратити инвеститоре.

Несигурност, укључујући политичку и економску нестабилност, може бити пречка за инвестиције и развој зелених сектора.

Промовисање и подизање свести о зеленим пословним могућностима кроз образовне кампање, медије и саветовање може допринети видљивости и интересу за зелене секторе. За унапређење видљивости зелених радних места и развојних могућности, важно је да владе, образовне институције, предузетници и цивилно друштво сарађују у побољшању образовања, регулативних оквира, инфраструктуре и публичке свести о значају зелених послова и одрживог развоја.

1.2. Улога зелене економије у остваривању одрживог развоја

Концепт одрживог развоја наставља да наглашава значај унапређења еколошких, друштвених и економских ресурса као кључног фактора за задовољавање потреба садашњих и будућих генерација. Иако је концепт одрживости уграђен у многе аспекте друштва и светске еколошке политике су на напреду, утицај на глобалне еколошке трендове још увек је ограничен и постоје изазови који га ограничавају.

Зелена економија се јавља као одговор на потребу за одрживим развојем и очувањем ресурса наше планете. Кроз употребу различитих стратегија и тржишних механизма, она настоји смањити негативне утицаје на животну средину и одржати биодиверзитет.

Економска филозофија зелене економије настоји промовисати ефикасно коришћење ресурса, смањити загађење, истовремено остварујући економски раст и социјалну инклузивност. Есенција зелене економије је превазилажење традиционалног модела потрошње који доводи до искоришћавања природних ресурса без одговарајуће одрживости.

Зелена економија има потенцијал да обезбеди резултате који користе свима, укључујући заштиту животне средине и квалитета живота, како садашњих тако и будућих генерација.

Зелена економија је део одрживог развоја, тако да морају бити испуњени сви услови – економски, друштвено-социјални и еколошки. Услови животне средине се испуњавају затварањем материјалних и енергетских петљи у оквиру процеса производње по принципима индустријске екологије.

Производи и производни процес морају бити пројектовани с обзиром на цео животни век производа, тако да се материјали (укључујући производе) могу што више рециклирати, а остатак трансформисати у енергију и (неопасан) одложити на депоније. Тако су и обим депонованог отпада и коришћење природних ресурса што мањи. Без обзира што концепт зелене економије не истиче финансијски профит као меру успеха, концепт зелене економије мора укључене пословне заинтересоване стране да послују финансијски одрживо. Очекивани принос није нужно велики, али је

умножен еколошким и друштвено-социјалним ефектима. Концепт се мора развити локално како би се отворила нова радна места и дао посао локалним предузећима која могу расти. (Houssam, et. al. 2023)

Зелени бизнис или зелено пословање је оно које спроводи принципе, политике и активности које побољшавају квалитет живота купаца, запослених, заједница и целе планете. Многе компаније су већ препознале потенцијал зеленог пословања за своју компанију и искористиле су прилику и инвестирале у будућност.

Зелено пословање представља важну конкурентску предност за појединачну компанију. Предности зеленог пословања могу бити следеће:

- смањење трошкова,
- јачање ефикасности,
- побољшање безбедности радника,
- мање отпада,
- унапређење односа у локалној заједници,
- јачање продуктивности радника,
- промовисање иновација унутар компаније

Зелена економија је један од начина за постизање одрживог развоја; да, стратегија за обезбеђивање просперитета за људе и планету, за данас и за сутра. Без друштвене једнакости не може бити одрживог развоја, а без правилног управљања ресурсима од којих зависе наше економије, нема раста. Ако желимо просперитет за многе уместо сиромаштва за све, потребан нам је одрживи развој(European Commission, 2011).

Неке компаније већ развијају и спровode зелене стратегије, нудећи иновативне производе и услуге и стварајући могућности за прелазак на зелену економију. У будућности ће све компаније морати да укључе еколошку компоненту у своје пословање. Све више компанија препознаје дугорочне трендове и улаже у зелене иновације како би остала на тржишту и стекла конкурентску предност. У неким компанијама еколошка одговорност је постала приоритет и сваки аспект пословања је промењен. Радње које су штетне по животну средину, али представљене на супротан начин, називају се еколошком обманом. Еколошка обмана је прилично распрострањена због промене

потрошачких навика у куповини, што је привукло велику пажњу оглашивача. Поред тога, широке масе људи захтевају од компанија да буду еколошки свесне, да производе еколошки прихватљиве производе и да што мање загађују. Еколошка обмана се стога схвата као обмањивање потрошача у вези са еколошком праксом компаније или еколошким предностима производа или услуге. У таквим случајевима компаније дају информације које нису 100% тачне, немогуће их је проверити или доказати. Као еколошки свесни потрошачи, можемо посумњати да је еколошка обмана ако не постоје докази за одређену тврдњу који би потврдили ову тврдњу, ако се део података о настанку производа ускрати (пошто би откривање свих штетило компаније), ако су тврдње прешироко дефинисане, ако производи имају сертификационе ознаке које немају никакво значење, или небитне ознаке, или у екстремним случајевима, тврдње које су потпуно нетачне. Таква комуникација са потенцијалним купцима је штетна како за еколошки свесне тако и за компаније које доводе у заблуду. У свој овој информацијској збрци, потрошачима је тешко одредити који су производи заправо органски

Купцима је све теже да разликују компаније које су одговорне за животну средину и оне које тврде да су такве, јер су свакодневно бомбардоване кампањама које (Stay-grounded):

- производе из природних ресурса
- нови иновативни начини за рециклажу отпада
- проналажење начина да се потроши мање енергије
- проналажење начина за едукацију и подизање свести

Циркуларна економија, као један од најразвијенијих концепата, одговор је на притисак растуће привреде и потрошње на ограничене ресурсе и носивост животне средине. Прелазак на циркуларну економију се стога фокусира на поновну употребу, поправку и рециклажу постојећих материјала и производа. Заснива се на коришћењу енергије из обновљивих извора, напушта употребу опасних хемикалија, смањује потрошњу сировина и кроз дизајн производа (омогућавањем циркулације материјала и одржавањем додате вредности што је дуже могуће) смањује производњу отпада на нулу. Производи остају у (кружној) економији чак и након што материјал или производ достигне крај свог корисног века трајања. Проблем повећања количине

отпада постаје све израженији у савременом друштву. Производња производа значајно оптерећује животну средину, али такође треба нагласити да је снабдевање ресурсима и другим сировинама у свету ограничено. Производи за једнократну употребу још више оптерећују животну средину и троше вредне примарне сировине. Иако је решење познато, прелазак на циркуларну економију може бити прилично тежак и сложен за поједине индустрије. Први корак ка постизању циркуларне економије лежи у рециклажи, која враћа материјале у производни циклус и последично на поновну употребу. Моделом циркуларне економије на тај начин покушавамо да се дистанцирамо од „планске застарелости”, која је главни покретач линеарне економије. У планираној застарелости, производи су дизајнирани, планирани и направљени да се покваре током одређеног временског периода. Ово приморава крајњег потрошача да одбаци производ и купи нови комад који је дизајниран на истој основи. (European Commission, 2021)

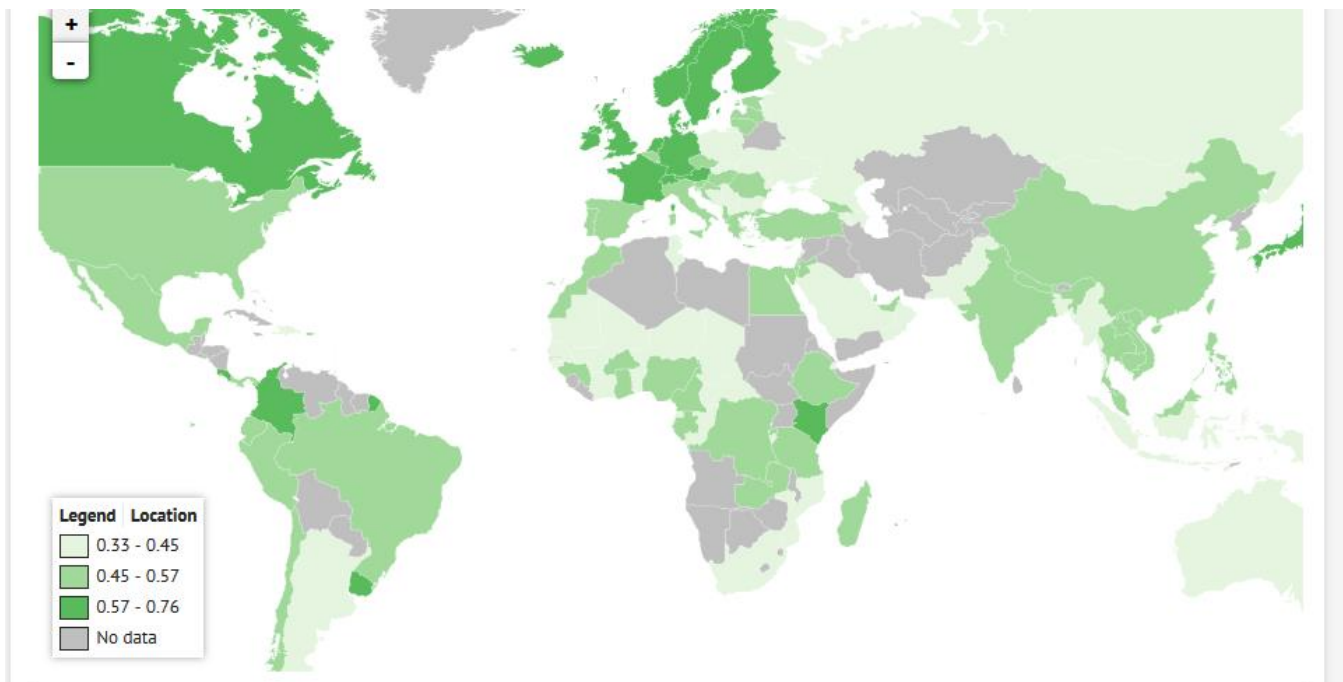
Циркуларна економија се састоји од неколико принципа који воде ка одрживом начину управљања. Шеснаест кључних принципа циркуларне економије формулисала је Брисмар (Bismar 2020):

1. дизајниран и дизајниран за сврху,
2. дизајниран и дизајниран за дуговечност,
3. дизајниран за ефикасно коришћење ресурса/сировина,
4. дизајниран за биоразградљивост,
5. дизајниран за рециклажу,
6. извори и производња су локални,
7. извори и производња су без токсичних материја,
8. производња је ефикасна,
9. се користе обновљиви ресурси (енергија),
10. производња је етичка,

11. пружање услуга за дуг живот,
12. сви остаци се поново користе, рециклирају или компостирају,
13. добра/широка сарадња,
14. пажљиво коришћење, прање и поправке,
15. размислите о изнајмљивању, позајмљивању, замени, поновној употреби или пренамени уместо о куповини нових,
16. куповини квалитета, а не квантитета.

Зелени послови имају потенцијал да буду од великог значаја за превазилажење глобалне економске кризе и одговор на климатске промене. Евидентно је да зелени сектори, као што су обновљива енергија, одржива градња, одржива пољопривреда и слични, могу да буду драгоцен извор нових инвестиција, креирања радних места и економског развоја. Инвестиције у зелене секторе креирају радна места, од којих су нека иницијално у градитељству и инсталацији инфраструктуре, али се касније генеришу и радна места у одржавању и експлоатацији зелених технологија. Прелазак на зелене технологије и начине производње може допринети смањењу штетних емисија и ослабљивању климатских промена. Законске и регулаторне иницијативе усмерене ка одрживости стварају потражњу за зеленим решењима и пословима. Зелени сектори често потпиру иновације и истраживања како би се развили нови еколошки прихватљиви производи и технологије.

Уколико се инвестиције у зелене послове правилно усмере и управљају, можемо очекивати позитиван утицај на привреду, околинду и друштво као целину.

Слика 3: Глобални индекс зелене економије, 2018 (Кноета,2018)

У неким компанијама зелено пословање је постало основна вредност организације, јер су препознали чињеницу да је то уштеда на дужи рок, а не само у новчаној форми. У глобалним размерама, зелени послови су се до сада највише развили у областима органске пољопривреде, одрживог туризма, управљања отпадом, социјалног предузетништва, обновљивих извора енергије, одрживих ланаца дрвета, рибарства, транспорта, грађевинарства. Развој сектора обновљиве енергије, као што су соларна и ветропродаја, производња биогорива и енергетска ефикасност, ствара велики број нових радних места у инсталацији, одржавању и управљању обновљивим системима. Обновљиви сектор енергије често се сматра "зеленим сектором" и фокусиран је на одрживост и заштиту животне средине, што може бити атрактивно за оне који се интересују за зелене послове. Прелазак на чистије изворе енергије и ефикаснију употребу енергије доприноси смањењу емисија штетних гасова који доприносе климатским променама. Зелени сектор стимулише иновације у развоју нових технологија и метода употребе енергије. Ипак, важно је пратити и подржавати транзицију за раднике и заједнице које се налазе на економски угроженом подручју, како би се осигурао фер и социјално одржив прелазак на зелену економију.

1.3. Циљеви и правци развоја зелене економије

Зелена економија има бројне користи за животну средину и друштво у целини. Евидентирање загревања атмосфере и климатских промена је велики предизвик који захтева брзе и ефикасне акције.

Циљеви и правци развоја зелене економије усмерени су на постизање одрживог развоја и заштите животне средине. Главни циљеви и праваци за развој зелене економије (Gavrić, Mitrović, 2019) :

- Смањење емисије гасова стаклене баште: Главни циљ зелене економије је смањење емисије гасова стаклене баште, посебно угљен-диоксида (CO₂). То се постиже преласком на обновљиве изворе енергије, енергетском ефикасношћу и улагањем у технологије за смањење емисија.
- Очување природних ресурса: Зелена економија има за циљ очување и одрживо управљање природним ресурсима као што су воде, шуме и биодиверзитет. То укључује смањење крчења шума, промовисање одрживе пољопривреде и заштиту екосистема.
- Унапређење енергетске ефикасности: Повећање енергетске ефикасности у свим секторима, укључујући индустрију, транспорт и грађевинарство, кључни је правац у развоју зелене економије. Ово може значајно смањити потрошњу енергије и емисију CO₂.
- Подстицање обновљивих извора енергије: Развој и ширење обновљивих извора енергије као што су соларна, ветар и хидроелектрична енергија су кључни елементи зелене економије.
- Подршка одрживом транспорту: Побољшање јавног превоза, развој бициклическе и пешачке инфраструктуре и промоција еколошки прихватљивих облика транспорта смањују загађење ваздуха и загушење путева.
- Смањење отпада и подстицање рециклаже: Смањење стварања отпада и повећање стопе рециклаже и поновне употребе ресурса доприносе очувању природних ресурса и смањењу негативних утицаја на животну средину.

Развој зелене економије такође подстиче иновације, економски раст и одрживу потрошњу, а све у циљу заштите животне средине и обезбеђивања боље будућности за све.

2. Могућности и ограничења зелене економије у Србији у контексту остваривања одрживог развоја наше привреде

Концепт зелене економије представља економски модел који се темељи на принципима одрживости, заштити животне средине и ефикасном коришћењу ресурса. Основна идеја зелене економије је трансформација традиционалних економских система како би се постигао равнотежнији однос између економских, еколошких и социјалних аспеката развоја.

2.1. Потреба за зеленом економијом у Србији

Глобално друштво је дошло до опште спознаје да је решавање еколошких проблема услов за очување човечанства. Због глобалних димензија загађења животне средине, међу потрошачима расте углед оних компанија које послују у складу са принципима одрживог развоја и тиме показују друштвену одговорност према животној средини у којој послују. Да би компаније почеле да послују на овај начин, прво морају да уведу еколошку одговорност у сопствену производњу и на тај начин смање негативан утицај на животну средину. Економски развој прати преоптерећење еколошких услуга и експлоатација природних ресурса, који су квантитативно ограничени и временом се смањују. Неки ресурси се могу обновити и заменити, али проблем постизања одрживог развоја су првенствено необновљиви ресурси који се не могу заменити. Штете у животној средини и природним ресурсима углавном настају трансформацијом екосистема у циљу добијања хране, воде, дрвета, горива итд. Сваки појединац жели да задовољи своје потребе у највећој могућој мери, што из глобалне перспективе изазива смањење или чак губитак биодиверзитета. Тенденције за већом продуктивношћу се тако преносе на животну средину и природне ресурсе, чиме се повећава њихова угроженост. Штета по животну средину на одређеним изворима може се проширити и на друге, нарушавајући природну равнотежу, што је важно у смислу кружења хранљивих материја, плодности земљишта, спречавања поплава, ерозије, ублажавања временских појава, разлагања отпадних материја, утицаја на квалитет ваздуха. (Glomazić, 2021)

Потреба за зеленом економијом у Србији је изразита и долази из разних аспеката и изазова који су пред земљом. Србија се суочава са различитим проблемима у вези са

загађењем ваздуха, воде и земљишта, деградацијом екосистема и губитком биодиверзитета. Зелена економија може помоћи у смањењу негативних еколошких утицаја и очувању околине. Зелена економија представља одговарајући одговор на бројне еколошке, енергетске и економске изазове с којима се Србија суочава и може допринети одрживом и усталном развоју земље. Поштовање еколошког законодавства и настојања да се повећа еколошка ефикасност у свим областима подразумевају промену пословања и начина управљања пословањем, како у ширем тако и у ужем смислу или у одређеном временском периоду. Ту је и спознаја да ове промене и њихов успех зависе од менаџмента и запослених у компанији, културе компаније и самих процеса и система. Из овога можемо закључити да имплементација управљања животном средином захтева сарадњу свих учесника у компанији. Без тога, компаније не могу успешно имплементирати и ефикасно имплементирати било који облик управљања животном средином.

Компаније такође могу сертифициовати систем управљања животном средином у складу са стандардом. Овим добијају сертификат о одговарајућим и свеобухватним мерама заштите животне средине у свом пословању. Компаније се на тржишту идентификују са добијеним сертификатом, што им даје конкурентску предност.

Константно променљиво еколошко законодавство и низ других мера приморавају многе компаније да све више штите животну средину. Поред тога, може се уочити повећано интересовање и забринутост јавности и појединих заинтересованих, добровољних организација за заштиту животне средине за проблеме животне средине. Приступ предузећа регулисању заштите животне средине у великој мери зависи од свести и упознатости и односа најодговорнијих људи у компанији према животној средини. Њихов став показује се кроз износ средстава које предузеће издваја за заштиту животне средине, као и у доношењу одлука које могу функционисати тако да испуњавају само минималне прописе или су такве да у тражењу решења превазилазезаконодавни оквир и саме компаније постављају смернице у индустрији у којој послују. Управљачка структура предузећа зависи од тога како подстиче људе да пронађу решења која воде ка смањењу штетних утицаја на животну средину.

Из свега написаног можемо тврдити да ће управљање животном средином у будућности добити на значају и валидности. Времена безбрижне експлоатације ресурса и повезаног масовног загађења полако се ближи крају. Све је више људи и организација за заштиту животне средине који су свесни проблема прекомерног

загађења и његових последица по животну средину. Све већа брига људи за животну средину значи и већи притисак на различите компаније да промене свој однос према животној средини. За сада, неке компаније још увек могу да избегну ово, али неће моћи у недоглед. Ако желе да преживе у окружењу у којем купци све више придају значај заштити животне средине, моћи ће да промене својеначин размишљања. Све више долазимо у времена у којима расте спознаја и свест да природу не морамо да купујемо и да је не побеђујемо. Он је један и једини, па га је потребно заштитити. Ако желимо да оставимо „леп свет“ будућим генерацијама, одрживи корпоративни приступ је једино решење.

Делатности које изазивају највеће негативне утицаје на животну средину највише регулишу државе. Индустријско загађење је стога директно најтеже за животну средину, јер узрокује загађење у свим аспектима (земљиште, вода и ваздух). Управо из тог разлога су се временом развили ефективни еколошки закони, еколошки стандарди и примери добре еколошке праксе појединих компанија. Стога, ове индустрије имају на располагању многе алтернативе које појединачне компаније могу успешно усвојити и имплементирати како би повећале своје еколошке перформансе. Као пример добре еколошке праксе доступне већини наведених индустрија у овој групи, пружамо практичан оквир управљања животном средином кроз концепт тзв. „индустријска екологија“. Да би оствариле овај циљ, компаније морају предузети доста мера и промена у свом пословању.

Привредни сектори у овој групи не загађују животну средину у толикој мери као производна предузећа, али због свог великог броја ова предузећа представљају значајан удео у загађењу животне средине (нпр. коришћењем приватних аутомобила и других службених превозних средстава) и значајан удео одлагања отпада (нпр. коришћењем папира, амбалаже, канцеларијске опреме, централног грејања) и доприносе уништавању животне средине (нпр. коришћење путева, пословних зграда, паркинга, продавница, болница, разних услуга, позоришта, биоскопи). То су скривени загађивачи, компаније које штете животној средини а да тога нису свесни (називају се и „тихи загађивачи“). Овој групи укључујемо рачуноводство, оглашавање, банкарство, радиодифузију, добротворне организације, образовање, финансијске услуге, осигурање, локалну самоуправу, социјалне услуге и друге

И поред тога што су у већини ових делатности мање у „оку јавности“ и под строжим државном регулативом, што се тиче заштите животне средине, све је јача свест да и

ове индустрије својим бројем и радом доприносе загађењу животне средине. и јачи. У ту сврху већ су почеле да се развијају добре еколошке праксе појединих компанија.

2.2. Потенцијали зелене економије у Србији

Примена зелене економије отвара нове пословне могућности и ствара радна места у секторима као што су обновљиви извори енергије, рециклинг, зелена инфраструктура и зелена технологија. У свету у коме се растећа светска популација и потрошња ресурса сусрећу са ограниченим природним ресурсима, зелена економија представља одговарајући модел развоја за спремност на будуће изазове.

<i>Ранг перцеп.</i>	<i>Земља</i>	<i>2016.</i>	<i>Ранг перфор.</i>	<i>Земља</i>	<i>2016.</i>
1	Немачка	97.74	1	Шведска	77.61
2	САД	94.70	2	Норвешка	69.11
3	Данска	93.84	3	Финска	67.83
4	Шведска	93.65	4	Немачка	66.01
5	Норвешка	88.95	5	Аустрија	65.23
6	В. Британија	82.73	6	Исланд	63.68
7	Холандија	77.52	7	Замбија	62.00
8	Јапан	75.94	8	Данска	61.84
9	Финска	72.66	9	Бразил	60.29
10	Француска	72.65	10	Коста Рика	58.69

Слика 4: Глобални индекс зелене економије (Mladenović, Arsić, 2017)

Србија има значајне потенцијале за развој зелене економије, који могу донети бројне користи у областима економског развоја, заштите околине и унапређења квалитета живота. Србија располаже значајним потенцијалом за производњу енергије из обновљивих извора као што су соларна, вјетроелектрична и хидроелектрична енергија. Инвестиције у ове секторе могу обезбедити стабилно снабдевање енергијом и смањити зависност од увоза енергената. Инвестиције у истраживање и развој

зелених технологија могу потакнути иновације и створити нове пословне секторе.(Glomazić,2021)

Србија има значајне природне ресурсе као што су шуме, воде и пољопривредно земљиште. Ови ресурси се могу користити на одржив начин за одржавање зелене економије, на пример, кроз одрживо шумарство и пољопривреду. Геостратешки положај Србије може олакшати трговину и сарадњу са другим земљама у региону, укључујући размену еколошких технологија и ресурса. Климатске промене доносе изазове и могућности.

	TJ	%
РЕПУБЛИКА СРБИЈА	454 064	100
Угаљ	295 647	65,11
Хидроелектрична енергија	32 524	7,16
Соларна фотонапонска енергија	48	0,01
Енергија ветра	3 512	0,77
Сирова нафта и течности природног гаса	38 030	8,38
Огревно дрво, дрвна сечка и остатак ¹⁾	67 334	14,83
Природни гас	15 133	3,33
Геотермална енергија	212	0,05
Биогас	1 624	0,36

Слика 5: Примарни извори енергије у 2020. години. (RZS,2023)

Развој обновљивих извора енергије, енергетске ефикасности и стратегија прилагођавања климатским променама могу помоћи Србији да се носи са овим изазовима. Зелена економија ће допринети отварању радних места и побољшању квалитета живота грађана кроз смањење загађења ваздуха и воде, боље управљање отпадом и развој одрживих транспортних система. Од кључне је важности да Србија развије и примени стратегију за прелазак на зелену економију, укључујући политике подршке, улагања у обновљиве изворе енергије и технологију, обуку и образовање радника и промоцију иновација. Међународна сарадња: Сарадња са међународним организацијама и другим земљама може помоћи Србији да оствари своје циљеве у снази зелене економије. (GEF,2017)

Србија тренутно користи обновљиве изворе енергије као што су хидроелектране и биомаса. Хидроелектране користе енергију речних струја за производњу електричне енергије, док се биомаса често користи за грејање домаћинства и у индустрији. Србија користи feed-in тарифу као главни механизам подршке за производњу електричне енергије из ОИЕ. Овај механизам подразумева гарантоване цене за

произвођаче електричне енергије из ОИЕ, што их подстиче да улажу у ову врсту производње. Ово је важан корак који омогућава произвођачима да остваре економске користи кроз гарантоване цене. Ова пракса је регулисана Законом о енергетици и посебним уредбама. То значи да постоји правни оквир који дефинише услове и процедуре за произвођаче ОИЕ. С обзиром на поменути законодавни оквир и постојећи механизам подршке, Србија се труди да промовише коришћење обновљивих извора енергије и смањи своју зависност од фосилних горива. Ово је у складу с глобалним напорима за смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште и прелазак на одрживе изворе енергије. (GEF,2017)

2.3. Ограничења за зелену економију у Србији

Иако Србија има значајан потенцијал за развој зелене економије, постоје и одређена ограничења и изазови који могу утицати на њену имплементацију. Главна ограничења за зелену економију у Србији (GEF,2017):

- Финансијска средства потребна за инвестиције у зелену економију, као и за развој и примену зелених технологија, могу бити велико ограничење. Одржавање баланса између одржавања економске стабилности и финансирања ових инвестиција може бити предизазовно.
- Недостатак техничке инфраструктуре и капацитета за производњу и примену зелених технологија може ограничити напредак зелене економије.
- Постојање или недостатак адекватних законских и регулаторних оквира може имати значајан утицај на развој зелених индустрија. Потребно је усагласити регулативе са зеленим инцијативама и стимулисати инвестиције у ове секторе.
- Недостатак свести о значају зелене економије и одрживости може ограничити примену зелених пракси и технологија у друштву.
- Многе постојеће инфраструктуре и начини потрошње енергије и ресурса у Србији могу бити застарели и неодрживи. Мењање ових образаца може захтевати време и инвестиције.
- Неједнаки интереси и лобији могу ометати промене у секторима који су традиционално зависни од неодрживих пракси, као што је индустрија угљеника.

- Политичка нестабилност и недостатак консензуса о одрживости и зеленој економији могу ограничити имплементацију потребних реформи и мера.

Необходно је прецизно препознати ограничења и радити на их превазилажењу кроз сарадњу између владиних органа, привредних субјеката и грађанског друштва. Савладавање ових изазова може допринети успешном развоју зелене економије у Србији.

2.4. Србија и Агенда 2030

Човек је мешањем у природу угрозио функционисање тла и обезбеђивање функција тла које нам она нуде. Термин деградација земљишта се односи на погоршање физичких, хемијских и биотичких својстава земљишта. Плодно тло се сматра необновљивим природним ресурсом, јер је његово стварање везано за многе људске генерације и може трајати стотинама до хиљадама година. Из тог разлога, учешће у управљању и спречавању деградације земљишта је важно како би се осигурала сигурна будућност за будуће генерације (Ephraim et. al. 2016).

Да би се обезбедили једнаки услови за живот и развој друштва, већина је јединствена у мишљењу да је за то неопходно одржавати уравнотежен однос између природе и човека. Од почетка 90-их година прошлог века, идеја одрживог развоја се често појављује у развоју друштва и света . Одрживост се може одредити као способност повезаног система привреде и животне средине за континуирано (трајно) задовољење потреба и жеља човечанства у дугој будућности, што би требало да омогући одрживи развој.

Политика заштите животне средине је усмерена на смањење загађења воде и ваздуха, пажљивије поступање са отпадом, заштиту природне средине и друге горуће глобалне проблеме. Заснован на одрживом приступу, прати принципе и законе у области заштите животне средине . У наредним потпоглављима осврнули смо се на то како је креирана еколошка политика, које стратегије има за циљ да спроведе и које је дугорочне циљеве Европска унија поставила себи.

Циљеви одрживог развоја су оријентирани на борбу против сиромаштва, заштиту околине и унапређење животног стандарда, и у том контексту представљају кључни алат за остваривање боље будућности за све. Кроз своје имплементације, Агенда 2030

представља прелазак ка бољем и одрживијем начину живота за све људе на овој планети. То захтева амбициозне акције од стране држава чланица, привреде, грађана и међународних актера. (data.gov.rs)

Србија има значајан потенцијал у производњи електричне енергије и има могућност диверсификације својих енергетских извора, што је у складу с циљевима очувања животне средине. Зелена агенда није ограничење, већ представља модел новог економског раста који се фокусира на очување околине, отварање нових радних места и развој привреде. Зелена агенда представља велику развојну шансу за Србију, нарочито у секторима енергије и рударства. Очекују се инвестиције које ће створити нова радна места и допринети привредном расту.

За успешну имплементацију Агенде за одрживи развој до 2030. Републички завод за статистику (РЗС) игра кључну улогу у овом процесу, обезбеђујући доступне индикаторе и информације о напретку који се постиже у Србији у вези са ЦОР. Омогућавање доступа корисницима на платформи на којој могу пратити индикаторе за праћење Циљева одрживог развоја (ЦОР) је од суштинског значаја, јер омогућава транспарентност и отвореност у вези са напретком. Овај приступ омогућава да се донесу информисане одлуке и упреждавају евентуални изазови и проблеми у остваривању ЦОР. (data.gov.rs)

Праћење и извештавање о напретку у остваривању ЦОР је од суштинског значаја за оцену ефикасности политика и програма, како би се осигурало да Србија ради на остваривању својих обавеза према Агенди за одрживи развој и континуирала напредак ка одрживој будућности.

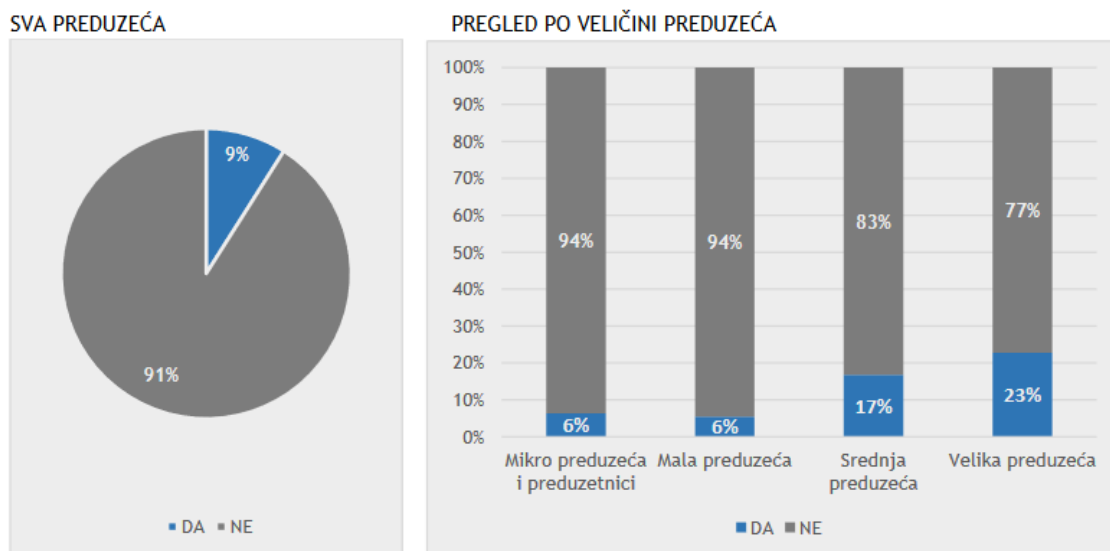
Најважнији догађај у последњих неколико година у погледу одрживог развоја друштва и света догодио се у септембру 2015. године, када су се Уједињене нације окупиле како би договориле нове глобалне циљеве одрживог развоја. Усвојили су Променимо свет: Агенду за одрживи развој до 2030. или скраћено Агенду 2030, која је ступила на снагу 1. јануара 2016. (United Nations)

Србија, као и многе друге земље, активно ради на имплементацији Агенде 2030, која представља глобални план акције за одрживи развој прихваћен од стране чланица Уједињених нација. Агенда има 17 Циљева одрживог развоја (CDR) који обухватају широк спектар друштвених, економских и еколошких преазвова са циљем постизања одрживог развоја до 2030. Интегрисани приступ, који подразумева међусобну

повезаност и преплитање ових различитих димензија одрживог развоја, кључан је за постизање циљева Агенде 2030. На пример, економски развој може да допринесе социјалној инклузији, док заштита животне средине може утицати на обе ове димензије. Овај интегрисани приступ подразумева да се одрживи развој не може постићи само фокусирањем на једну димензију, већ захтева холистички приступ који узима у обзир све аспекте друштва, привреде и животне средине. Ово је важно како би се осигурала равнотежа између економске, социјалне и еколошке одрживости, што је кључно за стварање боље будућности за све. (Weiland, et.al.2021)

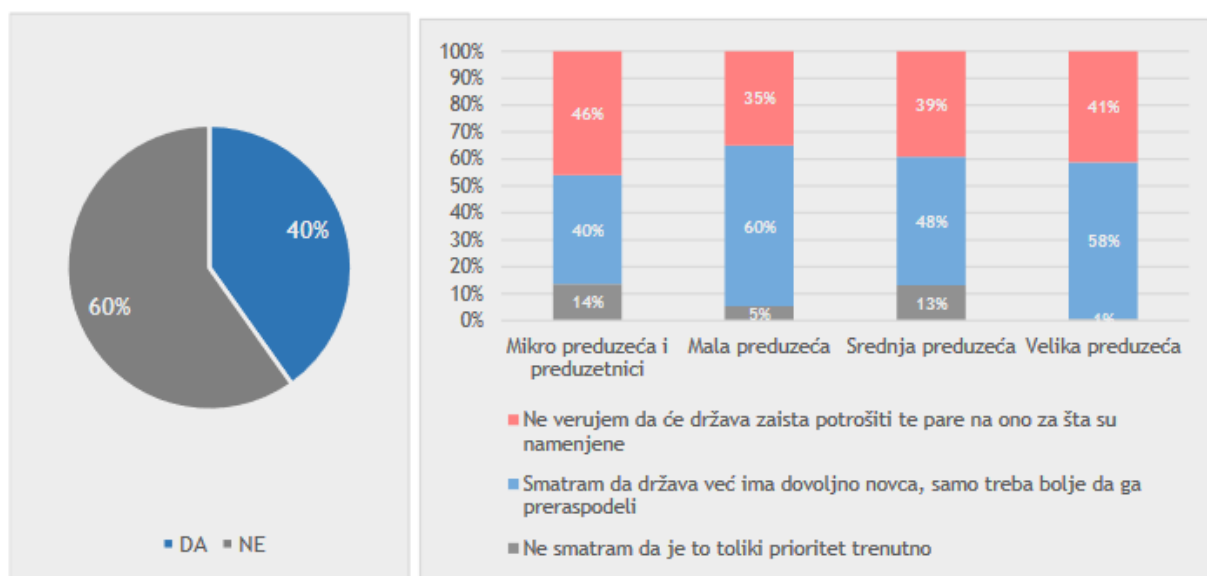
Србија редовно припрема извештаје о напретку у имплементацији Агенде 2030 и представља их Уједињеним нацијама. Ови извештаји служе за пратење напретка и идентификацију области које захтевају додатне мере.

Истраживање које је спроведено у Републици Србији 2020. године, у коме је учествовало 1100 предузећа, пружају вредан увид у ниво свести компанија о одрживом развоју, њихове ставове према Агенди 2030. Разумевање перспективе компаније и идентификовање кључних области у којима је потребно радити на подизању свести и подржавању одрживих пракси може бити корисно за владине агенције, организације цивилног друштва и међународне организације које раде на промоцији Агенде 2030. Такође, ови резултати могу послужити као основа за развој програма и иницијативе које ће подстаћи компаније у Србији да активно учествују у остваривању циљева одрживог развоја и допринесу позитивним променама у друштву и животној средини. (CEVES,2020). Чињеница да 91% компанија која је анкетирана није чуло за Агенду 2030 указује на потребу за већим напорима у ширењу свести и едукацији о глобалној иницијативи. Разумевање и укључивање компанија кључно је за постизање циљева одрживог развоја, јер компаније играју кључну улогу у економском развоју и друштвеним променама. Резултати анкете прикзују да заштита животне средине није високо на листи приоритета већине компанија у Србији.

Слика 6: Свесност постојања Агенде 2030 (CEVES,2020).

Резултати истраживања, који показују да велики број анкетираних предузећа у Србији не би пристала на повећање ПДВ-а због заштите и обнове животне средине, а само 23% истиче да је брига о животној средини важна за побољшање живота, указују на изазове у промоцији одрживе праксе и еколошке одговорности у пословном сектору. (CEVES,2020).

Слика 7: Мишљење предузећа о повећању ПДВ-а (CEVES,2020)

Ово може бити резултат различитих фактора, укључујући економске приоритете, недостатак свести о дугорочним предностима заштите животне средине, перцепцију додатних пореза као непожељних и др. Међутим, важно је напоменути да промена ставова и праксе у погледу заштите животне средине захтева време и образовање. Едукација компанија о економским, еколошким и друштвеним предностима одрживих пракси, као и подстицање позитивних примера у пословном сектору, могу допринети промени ставова. Такође, стварање регулаторног оквира који подстиче одговорно пословање у односу на животну средину може бити кључно за промоцију еколошке одговорности. Иако су резултати охрабрујући, оваква истраживања могу бити основа за даље напоре у подизању свести, едукацији и промоцији одрживости међу компанијама у Србији у циљу постизања веће друштвене и економске подршке заштити и обнови животне средине.

Како би спречила деградацију животне средине и борила се против климатских промена, Србија ради на унапређењу еколошке одрживости, укључујући смањење емисија стакленичких гасова и унапређење управљања отпадом.

Циљеви одрживог развоја такође се односе на економски развој и унапређење стандарда живота грађана. Србија ради на развоју инфраструктуре, инвестицијама у привредни раст и унапређењу услова за пословање.

Србија сарађује са међународним организацијама, и другим земљама како би остварила Агенду 2030. Партнерство и сарадња играју кључну улогу у успешној имплементацији Агенде. Имплементација Агенде 2030 представља важан изазов за Србију и остваривање одрживог развоја.

3. Позиција зелене економије у Србији у односу на Европску унију

Перцепција и свест о еколошким проблемима се повећава, а људи схватају да опстанак човечанства зависи од свеобухватне бриге о природној средини, која је предуслов за постизање одрживог развоја. Приликом реализације идеје одрживог развоја важно је присуство и распрострањеност еколошке свести међу људима . На основу тога и вредности које види у природи, појединац формира сопствени однос према окоolini и усмерава своје понашање

Комисија је у децембру 2019. године представила Европски зелени договор – мапу пута за изградњу одрживе економије ЕУ, која има за циљ да климатске и еколошке изазове претвори у прилике и осигура да прелазак на климатски неутралну ЕУ буде правичан и инклузиван за све. Амбиција да Европа до 2050. године постане први климатски неутралан континент на свету је заиста револуционарна, али већ у уводним реченицама можемо видети добро познате, поновљене идеје постизања праведног и просперитетног друштва са модерном и конкурентном економијом. уз истовремено бригу о животној средини и здрављу и благостању грађана . Чистијим ваздухом и водом, бољим здрављем, чистим и разноврсним природним окружењем, чак жели да повећа квалитет живота. Да би се постигли ови циљеви, биће неопходно проучити и трансформисати практично сваки важан аспект европске привреде, од снабдевања енергијом до прехранбеног система, од транспорта до производње и грађевинарства. Комисија планира да ревидира све законе и прописе ЕУ са циљем да их усклади са климатским циљевима. Процес је већ започео подношењем предлога првог закона ЕУ о клими, а у припреми су и измене и допуне разних законских аката који се тичу обновљиве енергије, енергетске ефикасности, трговања правима на емисију гасова стаклене баште, коришћења земљишта, опорезивања енергије, енергетских мрежа. и транспорт . (European commision)

Циркуларна економија игра кључну улогу у постизању ових циљева и јасно је истакнута као једна од обавеза Зеленог договора. Истакнуто је да се трансформација привреде одвија преспоро и да напредак није ни раширен ни уједначен. Постизање климатски неутралне и циркуларне економије захтева свеобухватну мобилизацију индустрије. Трансформација индустријског сектора и свих ланаца вредности траје 25 година, чак и генерација. Да би све било готово до 2050. године, у наредних пет година морају се донети неопходне одлуке и мере. Отприлике половина свих емисија гасова

стаклене баште и више од 90% губитка биодиверзитета и притисака на водне ресурсе потичу од вађења природних ресурса и прераде материјала, горива и хране. Индустрија ЕУ језапочео транзицију, али и даље ствара 20% емисија гасова стаклене баште у ЕУ. Остаје превише линеаран и зависи од тока новодобивених сировина, њиховог промета, прераде и одлагања у облику отпада или емисија. 305 За разлику од Акционог плана из 2015. године, кружна економија се сматра ефикасним начином за смањење емисије гасова стаклене баште у оквиру Зеленог споразума, али у потрази за овим нискоугљеничним циљевима, она се бави концептима који су већ познати из Акције из 2015. План – ефикасно коришћење ресурса, трговина секундарним сировинама, промоција одрживих производа и услуга, промоција технологија ниске емисије, смањење отпада и одговорније понашање потрошача. European commission Зелени дил је најавио усвајање новог акционог плана циркуларне економије као дела шире европске индустријске стратегије, са циљем модернизације привреде ЕУ и искоришћавања могућности циркуларне економије код куће и широм света. Најављено је да ће у новом акционом плану бити приоритет смањење количине употребљених материјала и њихова поновна употреба, што је обећавајућа иновација у односу на претходни акциони план, који се углавном фокусирао на мере везане за рециклажу. Као кључни циљ новог политичког оквира, Комисија је најавила промоцију развоја водећих тржишта за климатски неутралне и циркуларне производе у ЕУ и шире. Наравно, у поређењу са акционим планом из 2015. године, Green deal је постављен много шире, што јенаравно, неопходно ако ЕУ жели да обезбеди водећу улогу у свету својим одговорима на климатске промене и деградацију животне средине. Трансформација привреде, поред посвећености индустрије чистој и циркуларној економији, тиче се и снабдевања чистом и безбедном енергијом по приступачним ценама, изградње и реновирања уз ефикасно коришћење енергије и ресурса, убрзања транзиције ка одрживом и паметна мобилност, стварање праведног, здравог и еколошки прихватљивог система исхране, очување и обнављање екосистема и биодиверзитета и напори без загађења за животну средину без токсина.

3.1. Имплементација зелене економије у земљама Европске уније

Имплементација зелене економије у земљама Европске уније (ЕУ) представља комплексан и мултидимензионалан процес који укључује различите аспекте, политике и активности. Европска унија се одлично позиционирала у одрживом развоју и зеленој економији кроз разне иницијативе и акције.

Европски Зелени Договор, познат и као "Green Deal," представља амбициозни план који се бави климатским променама и одрживим развојем. Циљ овог Договора је постизање класичних циљева одрживог развоја, као што су нула емисија стакленичких гасова до 2050. године и промоција циркуларне економије. (Szpilko, Ejdyś, 2022).

ЕУ је увела мере које подстичу примену циркуларних модела, где се ресурси максимално користе и рециклирају. Ово укључује иницијативе за смањење отпада и промоцију одрживог управљања ресурсима.

Европска унија активно подстиче употребу обновљивих извора енергије, као што су соларна и вјетроелектрична енергија, кроз инвестиције и стимулације. Политике и стандарди за побољшање енергетске ефикасности се постепено уводе у разне секторе, укључујући грађевинарство, индустрију и транспорт. (Szpilko, Ejdyś, 2022).

ЕУ активно ради на заштити околине и биодиверзитета кроз стварање резервата природе, превентивне мере против загађења, и акције за одржавање природних станишта и врста. ЕУ улаже у истраживање и развој нових зелених технологија и иновација које подржавају зелени раст. ЕУ омогућава финансирање и инвестиције у пројекте зелене економије кроз различите фондове и програме.

Заједничка европска енергетска политика је једна од млађих, формално је успостављена Уговором из Лисабона (2007) који је ратификован 2009. године и са својом обновљеном институционализованом структуром представља први правни основ поменуте политике у примарном законодавству и правни основ за сарадњу ЕУ у новим областима . Обухвата заједничко деловање на животну средину, климатске промене и енергију. Енергетска политика је прецизније дефинисана чланом 194. Уговора о функционисању ЕУ (2012), који поред поузданог снабдевања енергијом и унапређења ефикасности извора енергије наводи и значај развоја нових и обновљивих извора енергије у борба против енергетике и климатских промена. Сва остала законска регулатива која се односи на политику климатских промена такође се развија тек последњих година – нови правци на политичком нивоу ЕУ јављају се углавном између 2005. и 2007. године, конкретни правни акти су уследили од 2008. надаље. До тада,

ово питање је углавном било укључено у оквир усклађености са Протоколом из Кјота (1997) и еколошком политиком ЕУ . Иако еколошка свест европског региона датира још од 70-их година прошлог века, у прошлости ЕУ није имала заједничку енергетску политику, државе чланице су имале пуна овлашћења да одлучују о националној енергетици, а истовремено су усвајани углавном европски закони. због безбедносних и еколошких аспеката, који су поставили енергију уподређени положај другим политикама. (Szpilko, Ejdys, 2022).

На формирање заједничке енергетске политике утицали су многи фактори током деценија формирања ЕУ и европског енергетског тржишта. Педесетих година 20. века енергетска политика је била усмерена углавном на заједничко тржиште угља, челика и атомске енергије, а наставила се са либерализацијом тржишта електричне енергије, као једном од мера за стварање заједничког европског тржишта у другој половини 1980-их. Почети заједничке енергетске политике у правом смислу сежу у другу половину 1990-их. До тада су државе чланице прилично самостално управљале енергетским компанијама политике, изузетак је била област слободне трговине енергентима, која потпада под ширу политику стварања заједничког тржишта. До краја осамдесетих година 20. века снабдевање енергијом је била традиционална монополска делатност под контролом држава, које у то време нису показивале већи интерес за развој заједничке енергетске политике, чак се противиле интеграцији у области енергетике. (Matlary, 1997). Такође нису одговорили на иницијативу да се у Амстердамски уговор (1997) укључи поглавље о заједничкој енергији. Климатске промене су један од највећих глобалних проблема данашњице, па је важно да се акција против њих усмери глобално. Главни циљеви европске климатске политике укључују побољшање сигурности снабдевања енергијом, смањење емисије гасова стаклене баште и промовисање конкурентности, заједнички познатих као „триас енергетика“ или „троструки циљ“. Узимање у обзир наведених аспеката енергетике важно је са становишта промовисања енергије из обновљивих извора, који мање загађују животну средину, а истовремено и смањења традиционалних фосилних извора енергије, који, међутим, представљају већу стабилност и поузданост енергије. снабдевање. Такође, одржавање заједничког циља држава чланица је од суштинског значаја за њиховиндивидуални одрживи развој и заједничка борба против климатских промена. Да би се разумела трансформација енергетске политике ЕУ, потребно је представити најважније факторе који су, у вези са жељеним циљевима, утицали на њено

структурисање. Потоњи је скуп закона који се преплићу о еколошким и енергетским темама, који су у наставку представљени хронолошким редом и свако у свом поглављу, иако су уско повезани сектори (Matlary, 1997).

ЕУ је почела са постепеним спречавањем загађивања животне средине и увођењем свеобухватне контроле над њим почетком 1990-их. Директива 93/76/ЕЕЦ о ограничењу емисије угљен-диоксида побољшањем ефикасног коришћења енергије (1993), коју је усвојио Савет ЕУ, представљала је важан корак у борби против глобалних климатских промена, посебно против емисија штетних гасова. Ово последње налаже, између осталог, редовне прегледе индустријских сектора са великом потрошњом енергије и редовне прегледе грејних уређаја називне снаге веће од 15 киловата. На основу извршених инспекција, државе чланице морају сваке две године подносити извештаје Европској комисији и на њен захтев их образложити. (Eurex, 1993)

Потом је Европска комисија објавила неколико такозваних белих и зелених књига, на основу којих је промоција борбе против климатских и енергетских промена попримила јасне димензије. Међу важнијим актима је Пети програм заштите животне средине Европске заједнице у области енергетске политике 1998-2002 (Европска комисија, 1998), у коме је област енергетике имала самостално поглавље. Поменути документи су само указивали на смернице енергетске политике, што је отежавало постизање заједничких циљева појединих земаља. (Cordis)

Крај прве деценије 21. века обележило је и доношење неколико важних аката који су оцртали законодавни пут европске енергетике до 2020. године и формулисали стратегије у погледу захтева одговорног климатског понашања. Сагледавање стања и могућа побољшања омогућио је Акциони план за енергетску ефикасност (European Commission, 2006), који се бави питањем одржавања квалитета живота уз смањење потрошње енергије. Касније је уследио пакет мера са снажним еколошким и енергетским утицајем, на основу којих се заснива актуелно законодавство о енергетици и животној средини. То су били климатски и енергетски пакет (European Commission, 2008) и годину дана касније Трећи пакет либерализације (European Commission 2009) у области енергетског тржишта (електричне енергије и гаса), оба су ступила на снагу 2009. године.

. Циљеви европске енергетске политике, који имају за циљ нискоугљеничну економију, укључују и већу опрезност у коришћењу природних ресурса и обезбеђивање високих стандарда заштите животне средине, као и уштеду у примарној енергији од 20% до 2020. године, што би требало да постићи мерама енергетске ефикасности. Ово последње се огледа у Директиви 2012/27/ЕУ Европског парламента и Савета о енергетској ефикасности (2012), чији су главни циљеви ефикасније коришћење енергије и смањење увозне зависности ЕУ. Чланови су били у обавези да сами донесу индивидуалне акционе планове који би требало да се фокусирају пре свега на енергетску ефикасност зграда (Eur lex,2012)

3.2. Имплементација зелене економије у Србији на релацији Србија - Европска унија

Како би се приближила ЕУ стандардима у области околине и одрживог развоја, Србија мора хармонизовати своје законодавство са законодавством ЕУ. Ово укључује прилагођавање законодавства у вези са заштитом животне средине, обновљивим изворима енергије и управљањем отпадом. Међусобно комплементарне политике имају тенденцију да уравнотеже друштвене, економске и еколошке аспекте развоја. Уз паметну имплементацију политика, можемо очекивати отварање нових радних места, јачање ефикасности и конкурентности и промовисање развоја науке и иновација, као и синергијом између политика, инвестиција и истраживања, олакшати прелазак на циркуларну/зелену економију

Србија може користити различите фондове и програме које нуди ЕУ како би финансирала пројекте зелене економије. Ови фондови обухватају финансирање за инфраструктуру, иновације и мере за заштиту околине.

ЕУ пружа техничку помоћ и саветодавство Србији у вези са имплементацијом зелених мера и реформи. Ова техничка помоћ помаже у развоју капацитета и знања.

4. Будући трендови зелене економије у Србији

Србија је све више фокусирана на улагања у обновљиве изворе енергије, као што су соларна енергија, ветропаркови и биомаса. То доводи до смањења емисије штетних гасова и повећања енергетске ефикасности. Србија се фокусира на побољшање енергетске ефикасности у различитим секторима, укључујући домаћинства, индустрију и транспорт. Ово помаже у смањењу потрошње енергије и трошкова, као и смањењу негативног утицаја на животну средину. Постоје напори да се побољша систем рециклаже и управљања отпадом како би се смањило одлагање отпада на депонијама. Ово повећава економску вредност рециклираних материјала и смањује загађење. Србија ради на заштити и очувању својих природних ресурса, укључујући водне ресурсе, шуме и биодиверзитет. Национални паркови и заштићена подручја играју кључну улогу у очувању природе.

Држава подржава развој зелене индустрије кроз субвенције, подстицаје за инвеститоре и промоцију иновација. То доводи до отварања радних места и економског раста.

Свест грађана о заштити животне средине и питањима одрживости расте, што доводи до веће подршке еколошким иницијативама и пројектима.

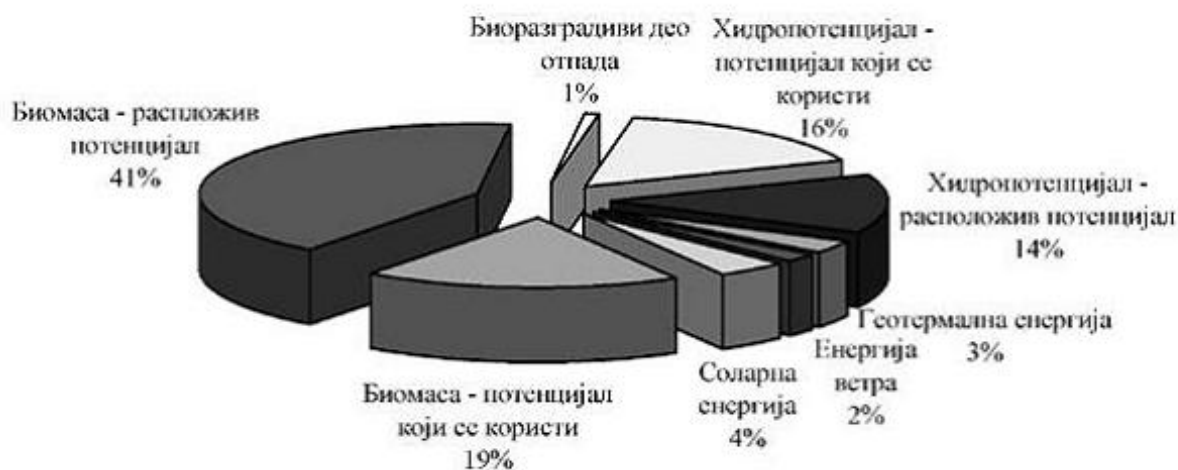
Трендови зелене економије у Србији одражавају глобални помак ка одрживом развоју и заштити животне средине, и очекује се да ће наставити да се развијају како би се постигао еколошки и економски напредак у земљи.

Производња и коришћење енергије друштву нуди много, јер без енергије тешко можемо замислити своје постојање. Међутим, наведени процеси су одговорни и за знатну штету коју човек мора да нанесе природи. То је, наравно, употреба фосилних горива и резултирајућа емисија стакленичких и штетних гасова у атмосферу, који изазивају климатске промене и негативно утичу на здравље људи. Европски и глобални енергетски системи, упркос напору и интензивном деловању Европске уније и других организација у борби против климатских промена, и даље у великој мери зависе од коришћења фосилних горива. Удео обновљивих извора енергије који

представљају енергетска будућност света се повећава, али је процес прилично дуг због многих препрека. (ЕЕА, 2012)

Примена ОИЕ (обновљивих извора енергије), као што су соларни и ветроелектране наставиће да се шири. Србија има значајан потенцијал у овим областима и може да развије пројекте ОИЕ који ће смањити зависност од увозне енергије и смањити емисије гасова стаклене баште.

Република Србија је поставила одређене циљеве у вези са учешћем обновљивих извора енергије (ОИЕ) у својој енергетској потрошњи. Према вашим подацима, до 2020. године је требало повећати учешће ОИЕ са 21,2% на 27% у бруто финалној потрошњи и постићи учешће ОИЕ-биогорива од 10% у сектору саобраћаја. Ово су амбициозни циљеви који захтевају значајна улагања у развој обновљивих извора енергије, побољшање енергетске ефикасности и промоцију одрживих енергетских решења. (Zelena energija)

Слика 8: Извори ОИЕ у Србији (Национални акциони план за коришћење обновљивих извора енергије Републике Србије)

Имплементација ових циљева има потенцијал да допринесе смањењу емисије штетних гасова, смањењу зависности од фосилних горива и јачању енергетске сигурности земље.

Важно је праћење и извештавање о напретку у остваривању ових циљева како би се осигурало да Република Србија остварује своје обавезе према Уговору о енергетској заједници и постиже одрживу енергетску будућност. (Zelena energija)

4.1 Стратегије Европске уније у области животне средине у југоисточној Европи

Закони из области заштите животне средине омогућавају регулисање и контролу загађивања животне средине. Законодавство о животној средини уопштено је прилично сложено и опсежно. За нас је важно законодавство ЕУ, јер Србија, мора да води рачуна о свом законодавном оквиру и да га интегрише и усклади са својим правним поретком.

Повлачењем САД са позиције лидера у међународној политици заштите животне средине, ЕУ је добила прилику да успостави сопствено лидерство, што је често ставља у позицију између САД и њених савезника на с једне стране, и земље у развоју у оквиру форума Г77 с друге (Vogler,Stephan 2007). Водећа улога ЕУ у еколошким политикама одражава напоре Уније да створи сопствени идентитет и профил, нормативни или друштвене снаге на светској сцени. Државе чланице ЕУ траже директне економске користи које би произашле из њихове еколошке оријентације, али виде и индиректне користи, као што је повећање угледа Уније. (Kelemen, 2009)

Европска унија има интерес да подржи развој и имплементацију одрживих еколошких политика у овим земљама као део свог напора да се промовише стабилност, одржив раст и заштита животне средине у југоисточној Европи.

Главна мисија Европске уније у 21. веку је: да обезбеди мир, просперитет и стабилност за своје становнике, да превазиђе поделе на континенту, да обезбеди безбедан живот грађана, да промовише уравнотежен економски и друштвени развој, да се носи са изазовима глобализације и очување различитости европских народа и подржавање заједничких вредности европских грађана. То су: одрживи развој и здрава животна средина, поштовање људских права и социјална тржишна економија

Савезна Република Југославија обновила чланство у СЕИ у новембру 2000. године. Облици сарадње у оквиру ове иницијативе су веома различити у зависности од врсте, садржаја и нивоа сарадње. СЕИ данас има 18 чланица: Аустрија, Албанија, Белорусија, Босна, Бугарска, Хрватска, Чешка Република, Италија, Мађарска, Македонија, Молдавија, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија, Србија, Украјина и Црна Гора.

Приоритети CEI су: заштита климе и животне средине, одрживо коришћење енергетских ресурса, туризам, развој људских ресурса; образовање, саобраћај, пољопривреда и међународна и прекогранична сарадња. Важно је напоменути да иницијатива има неколико фондација, од којих је највећа Поверилачки фонд, који је основала Италија 1991. године. Њени укупни доприноси до сада износе 28 милиона евра. Укључен је у финансирање великих инвестиционих пројеката и сродних субвенција за њихове појединачне компоненте, као што су нпр. студија изводљивости и изградња капацитета, секторски и еколошки инжењеринг. У 2007. години Поверенички фонд је спонзорисао пројекат из Србије, односно Истраживање тржишта за пројекте обновљиве енергије у Албанији, Босни, Македонији, Црној Гори и Србији у износу од 196.000 евра. Поред ове фондације, постоје и: Фондација солидарности CEI, Фондација CEI за климу и животну средину и Фонд за сарадњу CEI. (CEI)

4.2. Трансформација јавне политике у циљу јачања зелене економије у Србији

Трансформација јавне политике у циљу јачања зелене економије у Србији представља суштински аспект прелаза ка одрживом и резилентном развоју. Ова трансформација обухвата низ мера и акција које треба да се примене у различитим секторима како би се подстицала еколошка одрживост, енергетска ефикасност и циркуларна економија. Подстицање сарадње између јавног и приватног сектора у циљу развоја зелених послова и пројеката. Трансформација јавне политике у зелену економију захтева ангажовање свих сегмената друштва и стварање синергије између владе, привреде и грађанског друштва. Овај процес може бити изазован, али и донети значајне користи у смислу одрживог развоја, заштите животне средине и стварања нових послова и могућности за земљу.

4.3. Утицај пандемије на развој зелене економије у нашој земљи

С једне стране, постојале су хитне потребе да се подрже здравствени сектори и живе економије кроз пакете за економски опоравак. С друге стране, одрживост животне средине остаје кључни фактор дугорочног просперитета и добробити друштава.

У току последњих година, постојали су значајни напори на глобалном нивоу да се обнове ангажмани за постизање циљева одрживог развоја до 2030. Пандемија COVID-19 је скренула пажњу на проблеме социјалне и економске неједнакости, здравствене ранљивости и резилијентности система здравствене заштите. Испитивани су нови начини за убрзавање напретка ка циљевима одрживог развоја, укључујући иновације и стратегије које укључују зелену економију и одрживост.

Криза COVID-19 је показала колико смо зависни од светске снабдевачке ланце и међународне трговине. Регионални ниво се може користити као начин за диверзификацију извора снабдевања и смањење ризика од будућих прекида.

Повезивање економија и обнова пословног окружења на регионалном нивоу може побољшати услове за инвестиције и рад, што би могло довести до економског опоравка након кризе. Регионална сарадња не треба да замени глобалну сарадњу, већ је допуњује. Сарадња на оба нивоа може бити ефикасна у суочавању са различитим аспектима кризе и предизвика.

Криза је ставила огроман притисак на здравствени систем Србије. Власти су морале да узму брзе мере како би се сузбило ширење вируса и обезбедили неопходни капацитети у боловницама и клиникама. Како је пандемија изазвала прекиде у светској трговини и транспорту, Србија, као извозник и увозник, осетила је економске последице. Смањена потрошња и проблеми са доставом материјала могли су довести до споријег економског раста. Мере закључавања и физичког дистанцирања имале су утицај на различите секторе економије, укључујући туризам, хотелијерство и мала и средња предузећа. Ово је довело до губитка радних места и изазвало економске изазове.

Закључак

Загађење животне средине постаје све већи проблем данашњице, због чега му се поклања све већа пажња. Загађење животне средине подразумева свако мешање у животну средину и тиме мењање њеног имиџа. Саме последице се манифестују у различитим облицима, као што су стањивање озонског омотача, појава киселих киша, климатске промене, превелике количине отпада. Сви ми доприносимо загађењу животне средине : људи као потрошачи, држава кроз разне институције и јавна предузећа, и саме компаније из разних делатности. Међу свим наведеним загађивачима посебно су проблематична предузећа са својом дјелатношћу . Кроз начин се показује њихов однос према животној средини делатности и које производе производе. Купци их купују и користе , али се након употребе појављују у животној средини као отпад. Међутим, неке индустрије не загађују животну средину толико као друге. Стога смо индустрије грубо поделили у три групе: у прву групу сврстали смо индустрије које својом делатношћу највише загађују животну средину, у другу оне које својом делатношћу значајно доприносе загађењу животне средине, а у трећу групи, сврстали смо оне индустрије које својом активношћу најмање загађују животну средину . Свим индустријама је заједничко да на различите начине загађују животну средину.

Постоје минимални прописи за све привредне гране које компаније из свих делатности морају да поштују ако уопште желе да постоје на тржишту. Индустрије из прве групе (највише загађују животну средину) и индустрије из друге групе (које значајно доприносе загађивању животне средине) су више регулисане од стране државе него компаније из делатности из треће групе (најмање загађујуће). Законодавство о животној средини се мењало кроз историју и тако се развијало. У прошлости је законодавство о заштити животне средине углавном било усмерено на отклањање већ насталих последица, али данас све више делује превентивно, односно у правцу одрживог развоја. Ипак, само поштовање прописа није довољно. Ако желе да буду конкурентне компаније из различитих делатности морају да доносе одлуке које превазилазе законски оквир. Компаније које су успоставиле добре еколошке перформансе могу бити лидери у својој области и истовремено поставити смернице у оперативној индустрији. На добар еколошки учинак компанија из свих делатности

утичу и притисци јавности и разних еколошких организација. У ту сврху у прошлости је почео да се развија тзв. еколошки менаџмент, али данас све више добија на значају. Налазимо се у времену када се свет непрестано мења у смислу технолошког напретка и све веће глобализације. Скоро свако предузеће у свакој индустрији има конкуренцију. Они се међусобно такмиче за удео на тржишту. Ова конкуренција компанија, с једне стране, омогућава технолошки напредак и напредак друштва уопште, али са друге стране, са собом носи и многе негативне ефекте, који се углавном манифестују у оптерећењу и загађењу животне средине. Човекова жеља за напретком и олакшавањем живота је неограничена, због чега постоје велики проблеми и трвења између природе и човека. Међутим, добро знамо да на крају сви зависимо од природе и њених природних закона. Људи, међутим, ову равнотежу у природистално рушимо. Ако тако наставимо, све равнотеже у природи ће бити уништене, а то ће отежати живот на овој планети за сва жива бића, јер су природни капацитети регенерације одавно престали да прате људско загађење животне средине.

Људи производе све више различитих врста отпада, који су резултат људских активности и активности. Дакле, примарни загађивачи животне средине су углавном домаћинства и предузећа и држава. Проблем је углавном у компанијама. Различите индустрије загађују животну средину у различитом степену. Дакле, можемо рећи да тешка индустрија више оптерећује животну средину него банкарство. Чињеница је да је загађење превелико у свим индустријама и у свим предузећима. Постоје прописи и развојни програми за одређене индустрије које се морају поштовати, али се они често минимално поштују. Имамо и добро развијен тзв. еколошки менаџмент, тј својеврсна модерна корпоративна филозофија где се боре за очување природне средине. Дакле, постоји много доступних алтернатива и опција. Ипак, не одлучују се све компаније за ову опцију, а као резултат тога, животна средина је и даље загађена и наставља да расте. Међутим, ако желимо да сачувамо нашу планету и омогућимо нормалан живот наредним генерацијама, то је једини начин. Чињеница је, дакле, да је један од најхитнијих и најважнијих проблема данашњице прекомерна експлоатација и загађење животне средине. Стога ћемо у првом делу дипломског семинара представити проблеме загађења животне средине и значај увођења еколошког менаџмента у предузећа. Описаћемо шта заправо значи управљање животном средином, показати њен развој и представити њен смисао. Објаснићемо зашто је важно

да се све више компанија одлучује за еколошки прихватљивије пословање и пословање и какве користи им то доноси.

Зелена економија представља кључни концепт у остваривању одрживог развоја, јер се фокусира на економски раст, заштиту животне средине и друштвену инклузивност. Србија се такође усмерава ка овом моделу као приоритету у процесу придруживања Европској унији. Постоји јасна потреба за зеленом економијом у Србији, с обзиром на изазове које друштво и животна средина тренутно суочавају. Земља има потенцијал да искористи своје ресурсе и географски положај како би постигла одржив развој. Србија поседује природне ресурсе попут обновљивих извора енергије, али и потенцијал за развој еколошки одрживих индустрија. То укључује секторе као што су обновљиви извори енергије, енергетска ефикасност, екотуризам и одржива пољопривреда. Постоје и изазови који се морају превазићи, укључујући недостатак капацитета, потребне инвестиције, и едукацију. Такође, постоји потреба за променом друштвене свести и приоритетима у циљу подршке зеленим иницијативама. Процес имплементације зелене економије у Србији захтева активну улогу државе, регулаторног оквира и подршку међународних партнера. Такође, важно је да се промовише иновација и размена знања.

Зелена економија представља шансу за Србију да оствари одржив развој, смањи зависност од фосилних горива и унапреди квалитет живота грађана. Кључно је да се направе стратегије и политике које ће подржати ову транзицију ка одрживијој будућности.

Пандемија је изазвала глобалне промене у приоритетима и агенди, али је такође показала да се економска обнова може ускладити са очувањем животне средине. Ово отвара могућност за интеграцију зелених принципа у пакете опоравка и ревитализацију привреде. Важно је да Србија размотри и примени зелене мере за опоравак које ће подржати одрживи раст. То укључује инвестиције у обновљиве изворе енергије, побољшање енергетске ефикасности зграда и инфраструктуре, као и подршку одрживој пољопривреди. Концепт зелених јавних набавки може допринети одрживости тако што ће подстицати употребу еколошки прихватљивих производа и услуга. Србија може размотрити примену ових стандарда како би подржала одрживе праксе у сектору јавних набавки. Иновације су кључне за развој зелене економије. Србија треба да подржи истраживање и развој еколошки прихватљивих технологија и

практи. Такође, важно је улагати у едукацију и подизање свести како би се променили обрасци потрошње и производње.

Литература :

1. Agarwal, M. (2020). Green economy research paper., https://www.researchgate.net/publication/340487445_Green_economy_research_paper, pristupljeno 29.08.2023.
2. Barrow, C. (2006). Environmental Management for Sustainable Development. Taylor& Francis Ltd: Routledge., <https://nsru4264715.files.wordpress.com/2017/07/environmental-management-for-sustainable-development.pdf> pristupljeno 5.09.2023.
3. Bartelmus, P. (2009). Sustainable Development - Has It Run Its Course?. Universitätsbibliothek Wuppertal, University Library, EIIW Discussion paper.
4. Bismar A. (2017), What is circular fashion?<https://greenstrategy.se/circular-fashion-definition/>, pristupljeno 2.09.2023.
5. CEI, <https://www.cei.int/> pristupljeno 29.08.2023.
6. CEVES,2020, <https://ceves.org.rs/publication-enterprises-in-serbia-and-agenda-2030-priorities-challenges-and-the-covid-19-crisis/?lang=SR> pristupljeno 29.08.2023.
7. Chaaben, N., Elleuch, Z., Hamdi, B., & Kahouli, B. (2022). Green economy performance and sustainable development achievement: empirical evidence from Saudi Arabia. *Environment, development and sustainability*, 1–16. Advance online publication. <https://doi.org/10.1007/s10668-022-02722-8>
8. Cordis, Fifth RTD Framework Programme, 1998-2002, <https://cordis.europa.eu/programme/id/FP5> pristupljeno 25.08.2023.
9. Data gov.rs.<https://data.gov.rs/sr/organizations/tsiljevi-odrzhivog-razvoja-tsor-republichki-zavod-za-statistiku/#organization-datasets> pristupljeno 5.09.2023.
10. EBRD (2020), Transition report, 2020-21, <https://www.ebrd.com/news/publications/transition-report/transition-report-202021.html> pristupljeno 29.08.2023.
11. EEA, (2012) <https://www.eea.europa.eu/publications/why-did-ghg-emissions-decrease>, pristupljeno 29.08.2023.
12. Ephraim N., Mirzabaev A., Braum J. 2016. Economics of land degradation and improvement: an introduction and overview. Cham, Springer

13. Eur lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A31993L0076> pristupljeno 9.09.2023.
14. Eur lex, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0027>, pristupljeno 29.08.2023.
15. European Commision (2006), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0545:FIN:EN:PDF> pristupljeno 29.08.2023.
16. European Commision (2008), Communication from the Commission: 20 20 by 2020 -Europe's climate change opportunity, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52008DC0030>,pristupljeno 29.08.2023
17. European Commision (2009)Third package for electricity and gas markets., https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/market-legislation/third-energy-package_en pristupljeno 29.08.2023.
18. European Commision (2021), Učinkovita uporaba resursa i kružno gospodarstvo https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/hr/FTU_2.5.6.pdf, pristupljeno 20.08.2023.
19. European Commision, (2011), <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0363:FIN:EN:PDF>,pristupljeno 20.08.2023.
20. European Commision, (2020), https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/first-circular-economy-action-plan_en pristupljeno 1.09.2023.
21. European commision, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en pristupljeno 5.09.2023.
22. Gavrić O., Mitrović Đ. (2019), Razvijenost zelene ekonomije i konkurentnost EU zemalja – empirijska analiza na makro nivou, https://www.ses.org.rs/uploads/gavric_et_al_200129_110041_989.pdf pristupljeno 21.08.2023.
23. GEF,(2017)<https://gef.eu/wp-content/uploads/2018/02/Revision-of-the-Economy-in-the-Balkans-Serbian.pdf> pristupljeno 5.09.2023.
24. Glomazić R.(2021), **NORMATIVNO-PRAVNA REŠENJA ZA IZGRADNJU ZELENE EKONOMIJE SRBIJE – komparativna analiza zakonodavnih rešenja i**

- prakse Evropske unije i Srbije – de lege lata, de lege ferenda, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
25. Hopwood B., Mellor M., O'Brien G.(2005), Sustainable Development: Mapping Different Approaches, Wiley InterScience
 26. Houssam, N., Ibrahiem, D. M., Sucharita, S., El-Aasar, K. M., Esily, R. R., & Sethi, N. (2023). Assessing the role of green economy on sustainable development in developing countries. *Heliyon*, 9(6), e17306. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e17306>
 27. Jaganmohan,(2022), Growth rate of global sustainability reporting 1993-2020, <https://www.statista.com/statistics/1232295/global-sustainability-reporting-growth-rate/> pristupljeno 6.09.2023.
 28. Kelemen, R. Daniel. 2009. Globalizing EU Environmental Regulation, http://aei.pitt.edu/33075/1/kelemen_r_daniel.pdf pristupljeno 20.08.2023.
 29. Knoema(2018), <https://knoema.com/infographics/enedcw/global-green-economy-index-2018> pristupljeno 6.09.2023.
 30. Matlary, J. (1997). Energy Policy in the European Union. Basingstoke: Macmillan.
 31. Mladenovic M.,Arsić Lj. (2017), Benefits of green economy in function increase theCompetitiveness of national economies, <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1450-7951/2017/1450-79511702081M.pdf> pristupljeno 2.09.2023.
 32. Pembina Institute, https://www.pembina.org/reports/CER_Final_print.pdf pristupljeno 5.09.2023.
 33. RZS(2023), <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/energetika> pristupljeno 5.09.2023.
 34. Salas B. E., (2023), Support for investment in the green economy among G20 countries 2020, <https://www.statista.com/statistics/1201304/popularity-more-investment-green-economy-jobs-g20-countries/> , pristupljeno 20.08.2023.
 35. Stay-grounded <https://stay-grounded.org/stop-greenwashing/> pristupljeno 5.09.2023.
 36. Szpilko, D., Ejdyś, J. (2022). European Green Deal — Research Directions. A Systematic Literature Review. *Ekonomia i Środowisko - Economics and Environment*. 81. 8-38. 10.34659/eis.2022.81.2.455.
 37. UNEP, <https://www.unep.org/> ,pristupljeno 29.08.2023.

38. United Nations, (2021)https://www.un.org/esa/dsd/dsd_sd21st/21_pdf/SD21_Study1_Synthesis.pdf pristupljeno 29.08.2023.
39. United nations, <https://sdgs.un.org/2030agenda> pristupljeno 5.9.2023.
40. Vogler, J. . Hannes R. S. 2007. The European Union in global environmental governance: Leadership in the making? Int Environ Agreements
41. Weiland, S., Hickmann, T. Lederer, M., Jensem., Schwindenhammer, S. (2021). The 2030 Agenda for Sustainable Development: Transformative Change through Sustainable Development Goals?. Politics and Governance. 9. 90-95. 10.17645/pag.v9i1.4191.
42. Zelena energija, Potencijali OIE, <http://www.zelenaenergija.pks.rs/ZelenaEnergija.aspx?id=17&p=6&> pristupljeno 29.08.2023.
43. Национални акциони план за коришћење обновљивих извора енергије Републике Србије, Сл. Гласник РС. Бр.53/2013

Прилог

Садржај слика

Слика 1: Стопа раста глобалног извештавања о одрживости 1993-2020(Jaganmohan,2022).....	14
Слика 2: Подршка инвестицијама у зелену економију међу земљама Г20 у 2020 (Salas, 2023)	17
Слика 3: Глобални индекс зелене економије, 2018 (Кноета,2018).....	29
Слика 4: Глобални индекс зелене економије (Младеновић,Арсич,2017)	35
Слика 5: Примарни извори енергије у 2020. години. (RZS,2023).....	36
Слика 6: Свесност постојања Агенде 2030 (CEVES,2020).....	41
Слика 7: Мишљење предузећа о повећању ПДВ-а (CEVES,2020)	41
Слика 8: Извори ОИЕ у Србији (Национални акциони план за коришћење обновљивих извора енергије Републике Србије).....	51